

Dyslexics are teople poo!

Op zoek naar effectieve hulpmiddelen voor het aanleren van Engels bij leerlingen met dyslexie.

Anneke Spooren (2018403)

Master Special Educational Needs

Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg

Leerroute: GL

Begeleid door: Anja van Zon

Tilburg, augustus 2012

Inhoudsopgave.

Samenvatting.	pag. 4
Inleiding.	pag. 6
Hoofdstuk 1: Aanleiding en probleemstelling.	pag. 8
1.1 De aanleiding.	pag. 9
1.2 Probleemstelling.	pag. 9
1.3 Onderzoeksvraag met deelvragen.	pag. 10
1.4 Huidige situatie.	pag. 11
1.5 Wat is al bekend?	pag. 11
Hoofdstuk 2: Theoretische onderbouwing.	pag. 12
2.1 De kerndoelen voor Engels in het basisonderwijs.	pag. 12
2.2 Struikelblokken.	pag. 13
2.3 Taalverwervingtheorieën.	pag. 14
2.4 Voorwaarden voor goed Engels onderwijs.	pag. 15
2.4.1 Vier didactische methoden.	pag. 15
2.4.2 Voorwaarden goed Engels onderwijs.	pag. 15
2.5 Welke vaardigheden heb je als leerkracht nodig?	pag. 16
2.6 Competenties van een leerkracht basisonderwijs.	pag. 16
2.7 Mogelijkheden van Kurzweil 3000.	pag. 17
Hoofdstuk 3: Onderzoeksmethodologie.	pag. 18
3.1 Onderzoeksvragen.	pag. 18
3.2 Doelgroep.	pag. 19
3.3 Onderzoeksmiddelen.	pag. 19
3.3.1 Vragenlijst	pag. 19
3.3.2 Vrije observatie	pag. 20
3.3.3 Semigestructureerd onderzoek	pag. 20
3.3.4 Overige	pag. 21
3.4 Triangulatie, validiteit, betrouwbaarheid en ethiek.	pag. 22
3.5 Plan van aanpak.	pag. 22
Hoofdstuk 4: Onderzoeksresultaten.	pag. 25

4.1 Struikelblokken van de leerlingen.	pag. 25
4.1.1 Vragenlijst.	pag. 25
4.1.2 Vrije observatie.	pag. 26
4.1.3 Semigestructureerd interview met G en D.	pag. 28
4.2 Hulpmiddelen.	pag. 29
4.3 Logboek.	pag. 30
Hoofdstuk 5: Conclusie en aanbeveling.	pag. 31
5.1 Antwoord op de deelvragen.	pag. 31
5.1.1 Deelvraag 1.	pag. 31
5.1.2 Deelvraag 2 en 3.	pag. 31
5.1.3 Deelvraag 4 en 8.	pag. 32
5.1.4 Deelvraag 5.	pag. 34
5.1.5 Deelvraag 6.	pag. 34
5.1.6 Deelvraag 7.	pag. 35
5.2 Antwoord op de onderzoeksvraag.	pag. 35
5.3 Samenvatting van de belangrijkste conclusies.	pag. 36
Hoofdstuk 6: Evaluatie van het onderzoek.	pag. 37
6.1 Procesevaluatie.	pag. 37
6.1.1 Verloop van het onderzoek.	pag. 37
6.1.2 Wat zou ik anders hebben gedaan?	pag. 37
6.2 Persoonlijke ontwikkeling.	pag. 38
6.3 Hoe nu verder?	pag. 39
 Nawoord	 pag. 41
 Literatuurlijst	 pag. 42
 Bijlagen	 v.a. pag. 44

Samenvatting

'Juf, ik snap er niets meer van... Waarom is een 'a' niet gewoon een 'a' en een 'e' gewoon een 'e', dat is toch veel makkelijker?' (leerling, 12 jaar)

Voor u ligt het afstudeeronderzoek dat ik heb gemaakt voor de opleiding gespecialiseerde leraar.

Het onderzoek gaat over het zoeken naar hulpmiddelen die effectief zijn om leerlingen met dyslexie beter te kunnen begeleiden in het aanleren van Engels. Engels is een wereldtaal, een taal die niet meer uit onze maatschappij is weg te denken. Op de basisschool wordt de basis voor deze taal gelegd.

Dit jaar kwam ik zelf voor het eerst in aanraking met het vak Engels. Ik kwam er al snel achter dat Engels een lastige taal is om aan te leren. Het grote probleem is dat de taal niet klankvast is; voor 1 letter of lettercombinatie zijn meerdere klanken. Voor leerlingen met dyslexie, die over het algemeen aangeleerd wordt om precies te lezen wat er staat, levert dit dan veel problemen op, zeker wanneer oefeningen vaak schriftelijk gedaan moeten worden. Omdat ik 4 dyslectische leerlingen in de klas heb en 6 leerlingen met een leesachterstand van minimaal 1 jaar, waren dit redenen genoeg om te gaan onderzoeken hoe je een tweede taal het beste verwerft en wat geschikte hulpmiddelen daarbij zijn. De vraag die hierbij centraal staat is: "Welke hulpmiddelen zijn effectief bij het aanleren van Engels bij dyslectische leerlingen en leerlingen met een leesachterstand?"

Onder andere Van Berkel (2006) stelt dat het belangrijk is om met name spreekvaardigheid te oefenen, waarbij de nadruk ligt op de uitbreiding van de woordenschat. Volgens de Total Physical Response theorie (Asher, J, 1969) gaat dit het beste wanneer de taal aan den lijve wordt ondervonden. Dit wil zeggen dat er korte opdrachten worden gegeven die direct uitgevoerd worden (bijv. loop naar de deur, doe je boek dicht). Het is belangrijk om te richten op uitspraakonderwijs en uitspraakverwerving.

Vanuit deze gedachte is er tijdens het actieonderzoek gewerkt. Eerst is goed in kaart gebracht waar de leerlingen zelf tegenaan liepen tijdens de les. Hierbij was er extra oog voor de drie onderzoeksleerlingen, leerlingen met dyslexie. Dit is gedaan door

gebruik te maken van vragenlijsten, een semigestructureerd interview en observaties. Deze gegevens zijn verwerkt volgens de principes van 1-zorgroute (Clijsen, A, 2003). Vervolgens is er gezocht naar bestaande materialen en hulpmiddelen die goed inzetbaar zijn in de praktijk, maar er zijn ook nieuwe hulpmiddelen ontwikkeld. Deze zijn, gedurende een periode van 6 weken, uitgetest en geëvalueerd. Zo zijn er zogenaamde doe-oefeningen gedaan (walk to the door, close the window, touch your knee) en kregen de leerlingen plaatjes te zien waarbij ze het Engelse woord moesten uitspreken. Daarnaast is er gekeken naar de inzet van software en een t.v.-programma in de praktijk. De opbrengst hiervan is verzameld en geëvalueerd.

De methode 'Just do it' heeft als leidraad gefungeerd. De oefeningen zijn afgestemd op de thema's uit deze methode.

Na het onderzoek is er gebleken dat de ingezette hulpmiddelen en materialen effectief zijn geweest voor leerlingen met dyslexie (maar ook voor de rest van de groep). Er is veel gedaan aan spreekvaardigheid. Door middel van veel herhaling en oefening beklifden de woorden en werd het Engels beter begrepen. Mooie bijkomstigheid was dat de leerlingen de opdrachten erg leuk vonden en zo erg gemotiveerd waren tijdens de les. Dit was zeker terug te zien bij de 3 onderzoeksleerlingen die zichtbaar vooruit zijn gegaan in de uitspraak, de ene wel iets meer dan de andere.

Ook blijkt dat de inzet van software goed in te zetten is tijdens een les zelfstandig werken.

Het programma Kurzweil 3000 biedt ook zeker mogelijkheden om leerlingen met dyslexie extra te ondersteunen bij het aanleren van Engels. Hoe en wat dient nog verder onderzocht te worden.

Nu is het belangrijk dat er vervolgstappen worden gemaakt. Er is veel aandacht besteed aan spreekvaardigheid, nu moet er ingezet gaan worden op de koppeling van het gesproken woord naar het geschreven woord. Hier is een opzetje voor gemaakt, maar dit dient nog uitgetest te worden in de praktijk. Dit is vanwege persoonlijke omstandigheden niet gelukt tijdens dit onderzoek, maar zal in de toekomst zeker nog aandacht krijgen.

Inleiding

Zo'n 6,5 jaar geleden ben ik afgestudeerd aan de Pabo in Tilburg. Na een paar maanden invalwerkzaamheden in het regulier onderwijs te hebben gedaan, kwam ik terecht in het speciaal onderwijs. Na een half jaar te hebben gewerkt op een praktijkschool (SO), werd ik aangenomen op SBO Zonnestein waar ik nu alweer 5 jaar met veel plezier werkzaam ben.

SBO Zonnestein is een school met leerlingen die leerproblemen hebben (voorheen MLK) en leerlingen met leer- en opvoedmoeilijkheden (voorheen LOM)

Ik wist al snel dat hetgeen ik op de Pabo geleerd had niet voldoende was om op een goede manier met deze leerlingen te kunnen werken. Het is een groep leerlingen die duidelijk een andere aanpak nodig heeft dan leerlingen op het regulier onderwijs. Dit maakt voor mij dit type onderwijs erg uitdagend en boeiend waar ik me voor de volle 100% voor in wil zetten.

Ik zag het echter niet helemaal zitten om 2 jaar lang 1 vaste dag per week naar een opleiding te gaan. Gelukkig bestond de mogelijkheid om als contractstudent modules te halen voor de opleiding 'gespecialiseerd leerkracht'. Op deze manier ben ik nu inmiddels bijna 5 jaar bezig om alle modules bij elkaar te sprokkelen en middels dit meesterstuk de opleiding af te ronden.

Sinds dit jaar sta ik voor het eerst in een bovenbouwgroep (voorheen had ik een middenbouwgroep). Een leuke uitdaging met nieuwe stof, nieuwe vakken en weer nieuwe problemen. Een van die nieuwe vakken dit jaar is Engels. Ik had daar nog helemaal geen ervaring mee, maar liep wel meteen tegen een probleem aan; veel leerlingen vinden de uitspraak en het lezen erg lastig. Met name bij leerlingen met dyslexie en leerlingen met een leesachterstand valt dit me erg op.

Omdat er bij ons op school veel zorg en aandacht is voor deze groep leerlingen vind ik het belangrijk dat ook hier ook aandacht voor is bij het vak Engels.

Wat maakt het Engels zo lastig? Waar lopen de leerlingen zelf tegenaan? Zijn er (hulp)middelen om leerlingen hier extra te ondersteunen?

Dit zijn maar enkele vragen die ik mezelf op dit moment vaak stel en waar ik door middel van onderzoek graag antwoorden op zou willen krijgen.

De groep waar ik mijn onderzoek wil uitvoeren is mijn eigen klas; een groep bestaande uit 18 leerlingen (12 jongens, 5 meiden) in de leeftijd van 10 t/m 12 jaar, die nog valt onder de oude LOM-leerweg. Gemiddeld hebben de leerlingen een leerachterstand van 1 á 2 jaar op verschillende vakgebieden. Ook zijn er verschillende leerlingen met gedragsproblemen of stoornissen, te denken valt dan aan AD(H)D, een Autisme Spectrum Stoornis, ODD, Gilles de la Tourette en NLD. Binnen de groep zijn 4 leerlingen met een dyslexieverklaring en 1 leerling waarbij het vermoeden bestaat, maar (nog) geen diagnose is gesteld. Daarnaast zijn er 5 leerlingen die een leesachterstand hebben van meer dan 1 jaar.

Ik hoop dat ik, door middel van dit onderzoek, meer inzicht en kennis krijg over wat de gevolgen zijn van dyslexie en het leren van het Engels, de theorie die ik hiervan gehad heb op de Pabo was weinig tot niets. Daarbij hoop ik handvatten te krijgen waardoor ik deze groep leerlingen beter kan begeleiden bij het leren van de basis van de Engelse taal en daarbij hulpmiddelen tegenkom of kan ontwikkelen die hierbij kunnen helpen. Het zou mooi zijn als dit ook ingezet kan worden bij de lessen van collega's die vaak toch wel tegen hetzelfde probleem aanlopen.

Ik hoop hier achter te komen door middel van literatuurstudie, maar ook door te vragen naar ervaringen van collega's binnen mijn eigen school, inclusief de dyslexiespecialisten.

Daarnaast vind ik de inbreng van mijn leerlingen erg belangrijk. Het gaat er immers om welke moeilijkheden zij ervaren en welke hulp zij daarbij nodig hebben. Op deze manier kan ik goed aansluiten bij hun onderwijsbehoeften.

Hoofdstuk 1: Aanleiding en probleemstelling.

1.1 De aanleiding.

In de bovenbouw van het basisonderwijs (zowel regulier als S(B)O) wordt de basis van het spreken, luisteren, lezen en schrijven van de Engelse taal gelegd. In een samenleving waarbij het Engels niet meer is weg te denken, is het belangrijk dat deze basis goed is.

Toen ik dit jaar begon met Engels geven, had ik niet verwacht tegen zoveel problemen aan te lopen. Ik heb het eigenlijk behoorlijk onderschat, ik dacht dat de leerlingen al veel meer wisten en konden. Op luistergebied is dat misschien ook wel zo, ze kunnen al aardig wat verstaan. Maar op het gebied van spreken en vooral het lezen (of een combinatie daarvan) zijn er toch wel erg veel problemen.

Vanaf het moment dat ik zelf goed besepte wat het Engels precies inhoudt en wat er van de leerlingen verwacht wordt, ben ik anders na gaan denken over dit vak. Het gaat allemaal niet zo vanzelfsprekend. Het viel me op dat vooral leerlingen met dyslexie of met een leesachterstand veel problemen hadden met het uitspreken van deze taal. Ook wel logisch, want dyslectische leerlingen is aangeleerd om alles te verklanken en vooral goed te kijken naar wat er staat. Dat kun je bij het Engels ook wel doen, maar dan kom je gelijk bij het grootste probleem; het is een taal die totaal niet klankvast is. Nogal begrijpelijk dat leerlingen dit niet zomaar kunnen en hier extra handvatten en hulpmiddelen voor nodig hebben. Maar wat zijn die handvatten? Wat heeft deze groep leerlingen nodig om de basis van het Engels te leren beheersen en dit mee te nemen naar het Voortgezet Onderwijs (VO)?

Tijdens een ouderavond kreeg ik de vraag van een ouder wat wij op school precies doen met dyslectische leerlingen die Engels gaan leren. Nog een reden om dit eens goed uit te zoeken!

Aangezien er op mijn school veel aandacht en hulp is voor leerlingen met dyslexie in de 'gewone' Nederlandse taal, vind ik het de moeite waard om te gaan bekijken wat de extra mogelijkheden zijn rondom het vak Engels.

Het doel van dit onderzoek wordt:

Uitzoeken welke hulpmiddelen dyslectische leerlingen nodig hebben om het leren spreken en lezen van het Engels voldoende te beheersen.

1.2 Probleemstelling.

Leerling: 'Juf, ik vind het toch wel moeilijk hoor, dat Engels.'

Leerkracht: 'Wat vindt je dan zo moeilijk?'

Leerling: 'Dat ik iets anders moet zeggen dan dat er staat, ik snap er helemaal niets meer van...'

Onderstaand gedicht geeft waarschijnlijk mooi weer waar een van de problemen van het Engels precies ligt.

Our Strange Lingo

*When the English tongue we speak
Why is break not rhymed with freak?
Will you tell me why it's true
We say sew, but likewise few?
And the maker of a verse,
Cannot rhyme his horse with worse?
Beard is not the same as heard,
Cord is different from word,
Cow is cow, but low is low,
Shoe is never rhymed with foe.
Think of hose and dose and lose,
And think of goose and yet of choose,
Think of comb and tomb and bomb,
Doll and roll and home and some.
And since pay is rhymed with say,
Why not paid with said I pray?
Think of blood and food and good;
Mould is not pronounced like could.
Wherefore done, but gone and lone
Is there any reason known?
To sum up all, it seems to me
Sounds and letters don't agree.*

Written by Lord Cromer, published in the Spectator of August 9th, 1902

Er wordt veel tijd en energie gestoken in het leesonderwijs op Zonnestein waarbij 2 dyslexiespecialisten nauw betrokken zijn, maar hoe wordt die vertaalslag gelegd naar het Engels?'

Een terechte vraag lijkt mij zo. Een vraag waar ik zo geen antwoord op kon geven, maar die wel mijn interesse wekte.

Ik heb eerst navraag gedaan bij mijn directe collega's, hoe pakken zij dit aan? Al snel bleek dat zij dit ook niet goed wisten en dus eigenlijk, net als ik, handelingsverlegen zijn op dit gebied.

Dit onderzoek zal ook voor mijn collega's uitkomsten gaan bieden.

Ik ben benieuwd welke hulpmiddelen in te zetten zijn en wat hier in de literatuur over geschreven wordt.

1.3 Onderzoeksvraag en deelvragen.

Naar aanleiding van de doelstelling van mijn onderzoek en met behulp van mijn probleemverkenning luidt mijn onderzoeksvraag:

Welke hulpmiddelen zijn effectief bij het aanleren van Engels bij dyslectische leerlingen en leerlingen met een leesachterstand?

Deelvragen:

1. Wat moeten leerlingen aan het eind van de basisschool kennen en kunnen op het gebied van Engels? Wat zijn de kerndoelen?
2. Wat zegt de literatuur over dyslectische leerlingen en het aanleren van het Engels?
3. Hoe wordt een tweede taal verworven?
4. Hoe ziet goed Engels onderwijs eruit? Waaraan moet dit voldoen?
5. Waar lopen de leerlingen zelf tegenaan bij het vak Engels? Wat vinden zij moeilijk?
6. Welke hulpmiddelen (software, methodes, hardware, tv-programma's e.d.) zijn er al ontwikkeld? Hoe zijn die in te zetten in mijn dagelijkse praktijk?
7. Wat kan het programma Kurzweil betekenen voor leerlingen met dyslexie op het gebied van Engels?
8. Welke competentie(s)/vaardigheden heb je als leerkracht nodig om leerlingen beter te kunnen begeleiden bij het leren van Engels?

In mijn onderzoek wil ik de individuele onderwijsbehoeften van de leerlingen meenemen. De centrale vraag is: Wat vraagt de leerling aan mij? Welke aanpak, benadering en begeleiding heeft het nodig (Pameijer N & van Beukering T, 2008)?

Ik hoop dat ik na het afronden van dit onderzoek meer kennis heb van het vakgebied Engels en leerlingen op een juiste manier kan begeleiden bij het vaardig worden van

dit vak. Daarnaast hoop ik over hulpmiddelen en/ of materialen te beschikken, al dan niet zelf gemaakt, om dit doel te bereiken, waar ook collega's gebruik van kunnen gaan maken.

1.4 Huidige situatie.

Op dit moment staat er 1x per week 30 minuten Engels op het rooster. In principe blijven de leerlingen hiervoor in hun basisgroep, tenzij blijkt dat ze verder zijn dan de rest van de groep, dan wordt er naar een passende andere groep gezocht.

We werken met de methode 'Just do it' (ThiemeMeulenhoff), dit zit echter nog in de uitprobeerfase, het is dus nog niet onze vaste methode.

Het accent van deze methode ligt op de taalverwerving die aansluit bij de belevingswereld van de leerlingen. Een aantal uitgangspunten staan centraal; een goed pedagogisch klimaat, natuurlijke taalverwerving/leren door te doen, bouwen aan zelfvertrouwen om Engels te durven spreken.

De methode werkt met een werkboek voor de leerlingen waarin gevarieerde oefeningen staan (vocabulary, opdrachten maken, liedjes, puzzels enz). Daarnaast wordt er gebruik gemaakt van een audio-cd waarop spreekoefeningen en liedjes staan. De opdrachten worden in het Engels uitgelegd. Ook tijdens de les wordt er zoveel mogelijk Engels gesproken.

De methode heeft ook rekening gehouden met dyslectische leerlingen. Het is belangrijk om spelfouten niet aan te rekenen zolang de woorden fonetisch goed zijn geschreven, voor deze leerlingen is het makkelijker om Engels te leren door de koppeling van klanken aan beelden dan aan geschreven woorden.

Ik denk dat dit een goed uitgangspunt is voor mijn verdere onderzoek.

1.5 Wat is al bekend?

Wat ik tot nu toe heb gelezen (van Berkel, 2006, Oskam, 2005) m.b.t. dit onderwerp is dat uitbreiding van woordenschat, veel Engels spreken, veel doen (uitbeelden e.d.) belangrijk is bij het aanleren van Engels. De nadruk ligt hier op spreken en luisteren, lezen en vooral schrijven komt in een later stadium. In hoofdstuk 2 zal ik hier verder op in gaan.

Hoofdstuk 2: Theoretische onderbouwing.

In dit hoofdstuk wordt er antwoord gegeven op de volgende deelvragen:

1. Wat moeten leerlingen aan het eind van de basisschool kennen en kunnen op het gebied van Engels? Wat zijn de kerndoelen?
2. Wat zegt de literatuur over dyslectische leerlingen en het aanleren van het Engels?
3. Hoe wordt een tweede taal verworven?
4. Hoe ziet goed Engels onderwijs eruit? Waaraan moet dit voldoen?
7. Wat kan het programma Kurzweil betekenen voor leerlingen met dyslexie op het gebied van Engels?
8. Welke competentie(s)/ vaardigheden heb je als leerkracht nodig om leerlingen beter te kunnen begeleiden bij het leren van Engels?

2.1 De kerndoelen voor Engels in het basisonderwijs. (deelvraag 1)

In het kerndoelenboekje van de SLO (Nationaal Expertisecentrum Leerplanontwikkeling, 2006) worden de kerndoelen voor Engels sinds 2006 als volgt omschreven:

- De leerlingen leren informatie te verwerven uit eenvoudige gesproken en geschreven Engelse teksten.
- De leerlingen leren in het Engels informatie te vragen of geven over eenvoudige onderwerpen en zij ontwikkelen een attitude waarbij ze zich durven uit te drukken in die taal.
- De leerlingen leren de schrijfwijze van enkele eenvoudige woorden over alledaagse onderwerpen.
- De leerlingen leren om woordbetekenissen en schrijfwijzen van Engelse woorden op te zoeken met behulp van het woordenboek.

Hieruit blijkt dat vooral spreek- lees- en luistervaardigheden centraal staan.

Schrijfvaardigheid krijgt de minste aandacht, daardoor lijken deze doelstellingen voor een dyslectische leerling op het eerste gezicht positief te zullen uitpakken (Berkel A, 2006). Leerlingen met dyslexie zouden met spreek- en luistervaardigheid niet meer problemen moeten hebben dan leerlingen zonder dyslexie.

Toch stelt Van Berkel dat geschreven taal wel degelijk een belangrijke rol speelt bij de wijze waarop het onderwijs gestalte krijgt en dus invloed hierop heeft bij dyslectische leerlingen.

2.2 Struikelblokken. (deelvraag 2)

Als mogelijke struikelblokken geeft Van Berkel aan:

1. Een stukje voorlezen.

Hardop een stukje voorlezen is een goede oefening. Voorwaarde is wel dat de te lezen tekst een aantal keer behandeld is. Toch blijkt dat dyslectisch leerlingen vaak problemen hebben met het inprenten van spellingbeelden in het geheugen. Er wordt dan vooral veel radend gelezen.

2. Schriftelijk oefenen.

Schrijfvaardigheid wordt in de kerndoelen het minst van belang geacht. Toch is de inrichting van het onderwijs in vreemde talen zo dat er veel schriftelijke oefeningen en toetsen zijn. De gedachten achter deze oefeningen zijn goed, maar voor dyslectische leerlingen waarbij spelling altijd al lastig is, is dit een extra struikelblok. Zelfs oefeningen die eenvoudig lijken omdat het meeste kan worden overgeschreven, kan voor een dyslectische leerlingen als zeer lastig ervaren worden. Overschrijven veronderstelt immers dat een woord goed gelezen is, dat het herkend is. Is dit niet het geval dan kunnen overschrijffouten ontstaan. Omdat het bij dyslectische leerlingen vaak het geval is dat woordbeelden niet volledig of correct in het geheugen zijn opgeslagen, zal de leerlingen onzeker blijven over welke vorm de juiste is en is het zelf controleren van hun werk vrijwel niet te doen

3. Spreekvaardigheid

Zoals al eerder vermeld is, zou spreekvaardigheid voor dyslectische leerlingen niet meer problemen moeten opleveren dan voor hun klasgenootjes. Het grote struikelblok hier is dat het oefenen van spreekvaardigheid niet altijd in gesproken vorm plaatsvindt. Vaak wordt er in werkboeken gevraagd een dialoogje uit te schrijven.

2.3 Taalverwervingtheorieën. (deelvraag 3)

In het boek van Oskam (2005) worden verschillende vernieuwde taalverwervingtheorieën beschreven. Hieronder een korte samenvatting daarvan.

- Natuurlijke taalverwerving.

Natuurlijke taalverwerving lijkt veel op de verwerving van de moedertaal. Het gaat om het verwerven van taal als organisch geheel en niet in delen. Dit wordt echter alleen bereikt wanneer het kind veel in contact is en bezig is met de vreemde taal. Ook kan dit proces alleen plaatsvinden wanneer er al veel taal beluisterd is, de zogenaamde stille periode, hierin neemt het kind de taal in zich op en zal het spontaan gaan spreken wanneer het daaraan toe is.

- De monitorfunctie.

De monitorfunctie gaat uit van het leren van (grammaticale) regels. Het nadeel hiervan is dat men tijdens het spreken steeds terug zal denken of iets wel goed gezegd wordt. Dit belemmert de spontane spreekvaardigheid.

- De inputhypothese: input voor output.

Krashen (1979) stelt dat mensen taal verwerven door middel van begrijpelijk taalaanbod met de nadruk op inhoud (wat) en niet op vorm (hoe). Luistervaardigheid is van primair belang, spreekvaardigheid volgt dan op den duur vanzelf wel.

Taalaanbod mag iets hoger liggen dan het niveau van de taalverwerver en moet belangrijke informatie bevatten die de luisteraar motiveert om de taaluiting te willen begrijpen.

- De attitudetheorie.

Centraal staat de bevordering van een positieve houding van de vreemde taal. Mensen moeten zelfvertrouwen en een positief zelfbeeld hebben om een vreemde taal makkelijker eigen te maken. Een ontspannen sfeer in de klas en vertrouwen in het eigen kunnen van een leerling helpen hierbij.

- De Total Physical Response-techniek (TPR) (Asher, J, 1969).

Hierbij worden korte opdrachten in de te leren taal gegeven waarop de leerling reageert met handelen zonder gebruik te maken van de vreemde taal, al dan niet met behulp van plaatjes. De taal wordt aan den lijve ervaren.

2.4 Voorwaarden goed Engels onderwijs. (deelvraag 4)

2.4.1 Vier didactische methoden.

Aan het vreemde talenonderwijs liggen vier didactische methoden aan ten grondslag (Oskam, 2005):

1. De grammatica-vertaal methode.

Centraal staat het uit het hoofd leren van grammaticale regels.

2. Audiolinguale methode.

Nadruk ligt op luisteren en spreken, vaak nog wel rondom 1 grammaticale regel.

3. De functioneel-notionele methode (F-N).

Nadruk ligt op praktijk en dagelijks leven, het geleerde is direct toepasbaar.

4. De receptieve methode.

Nadruk ligt op natuurlijke taalverwerving en veel fysiek handelen (TPR, zie par. 2.3)

In bijlage 1 wordt dit uitgebreider toegelicht.

2.4.2 Voorwaarden goed Engels onderwijs.

Volgens van Berkel (2006) moet het onderwijs aan een aantal voorwaarden voldoen waardoor het voor dyslectische leerlingen makkelijker wordt om Engels te leren:

- Uitspraak moet aangeleerd worden met behulp van audio. De juiste uitspraak leer je niet door een tekst hardop te lezen, maar door woorden na te spreken en door tips over hoe je lastige klanken moet maken. Uitspraak leren door middel van verklanking van geschreven woorden kan leiden tot spellinguitspraak,
- Spreekvaardigheid moet ook echt mondeling geoefend worden. Je oefent dit beter door gesproken dialogues dan door het opschrijven ervan. Leerlingen houden zich op deze manier echt bezig met waar het daadwerkelijk om gaat en zullen zich vrijer voelen omdat ze minder bang hoeven te zijn om foutjes te maken.
- Er moet een basiswoordenschat aangeleerd worden. Hierbij gaat het vooral om het herkennen van woorden en niet om het produceren. Het zou goed zijn als woorden altijd met cd worden aangeleerd en altijd eerst de uitspraak en betekenis en dan pas de spelling.
- Meer aandacht voor de technische aspecten van het lezen. Dit wil zeggen dat er uitleg wordt gegeven over hoe het schrift aan klanken wordt gekoppeld, hoe

geschreven woorden in elkaar zitten, wat voor spellingpatronen er in het Engels zitten en dat er geoefend wordt in woordherkenning.

Ook James (1991) vindt dat er in het vreemde-talenonderwijs weinig of op de verkeerde manier aandacht wordt besteed aan uitspraak van woorden.

Er moet een fonetische overeenkomst worden geconstateerd tussen de klanken van de T1 (moedertaal) en T2 (vreemde taal) voordat de leerling de klank uit zijn moedertaal zal gebruiken.

Het Engels heeft voor dezelfde letter (bijv. 'a') verschillende klanken. Een leerling zal sneller geneigd zijn de klank uit zijn moedertaal te gebruiken omdat hij deze herkent, maar deze komt niet altijd overeen met de Engelse klank.

James stelt ook dat er daarom vooral veel auditief moet worden geoefend. Er moet veel nadruk liggen op uitspraakonderwijs en uitspraakverwerving. Uitleg over hoe klanken ontstaan, zijn hierbij erg belangrijk.

2.5 Welke vaardigheden heb je als leerkracht nodig? (deelvraag 8)

Oskam (2007) noemt in haar boek 'Praktische taalvaardigheid voor Engels in het basisonderwijs: uitspraak en grammatica' de volgende bekwaamheidseis:

“ De beginnende leraar beschikt over een zodanige uitspraak, zinsbouw, spelling en woordenschat in het Engels dat hij in staat is om de onderwijsleersituaties over die onderwerpen die in de kerndoelen worden genoemd uit te voeren. Hij is in staat om Engels als instructietaal te hanteren”.

Eigen taalvaardigheid van een leerkracht is van groot belang om de te behandelen stof goed over te kunnen brengen op de leerlingen.

Van Berkel vindt dat je als leerkracht moet weten hoe het Engels spellingsysteem in elkaar zit om kinderen met dyslexie zou goed mogelijk te kunnen begeleiden.

Hiervoor wordt een relatie gelegd met het Nederlands spellingsysteem.

In bijlage 2 is de uitwerking hiervan te vinden.

2.6 Competenties van een leerkracht basisonderwijs. (deelvraag 8)

Als leerkracht basisonderwijs hoor je op 7 gebieden competent te zijn, namelijk:

- 1 Interpersoonlijk competent
- 2 Pedagogisch competent

- 3 Vakinhoudelijk en didactisch competent
- 4 Organisatorisch competent
- 5 Competent in het samenwerken met collega's
- 6 Competent in het samenwerken met de omgeving
- 7 Competent in reflecteren en ontwikkeling

In bijlage 3 worden deze 7 competenties uitgebreid toegelicht.

2.7 Mogelijkheden van Kurzweil 3000 (deelvraag 7)

Op SBO Zonnestein wordt er gebruik gemaakt van Kurzweil 3000. Dit wordt vooral ingezet voor technisch en begrijpend lezen. Er bestaan echter ook mogelijkheden rondom het vak Engels.

Ik heb deelgenomen aan een vaardigheidstraining voor het programma Kurzweil 3000. Tijdens deze training werd er uitleg gegeven over de Engelse functie die het programma heeft.

Zo kunnen er Engelse woorden en teksten ingevoerd worden, die door een Engelse stem worden voorgelezen. Dit kan de leerkracht doen, zodat deze voorgelezen worden aan de leerlingen, maar de leerling kan zelf ook woordjes intypen en deze controleren door ze voor te laten lezen door de computer.

Daarnaast beschikt het programma over een woordenboek waardoor leerlingen woorden die ze niet kennen op kunnen zoeken.

Het is een programma waar leerlingen, na een korte instructie, zelfstandig mee aan het werk kunnen.

Vanwege zwangerschaps- en bevallingsverlof, ben ik er niet aan toe gekomen om de mogelijkheden van Kurzweil ook daadwerkelijk in de praktijk te onderzoeken. In hoofdstuk 5 kom ik hier nog op terug bij de aanbevelingen.

programma. Bevindingen zullen worden vastgelegd in een verslag. Mogelijk volgt er een soort van handleiding om Kurzweil in te zetten bij het vak Engels.

Hoofdstuk 3 : Onderzoeksmethodologie.

In hoofdstuk 1 is de onderzoeksvraag met bijbehorende deelvragen weergegeven. Om hier antwoord op te kunnen geven, zal er onderzoek verricht moeten worden. In dit hoofdstuk wordt aangegeven hoe dit onderzoek vorm gegeven wordt.

Voor dit onderzoek is gekozen voor een actie-onderzoek. Dit is een benadering om het professionele handelen in het onderwijs te vergroten, waarbij leerkrachten gebruik leren maken van methoden en strategieën uit sociaal-wetenschappelijk onderzoek om te reflecteren op hun eigen praktijk en om hun praktijk te verbeteren. (Ponte, 2002). De manier van aanpak kan dus steeds aangepast worden. Bovendien is dit onderzoek gericht op de klassensituatie (Harinck, 2010)

Daarnaast heeft het onderzoek ook wel iets weg van een ontwerpgericht onderzoek. Er wordt namelijk via onderzoek allerlei methodes, trainingen, interventies et cetera uitgetoetst en ontworpen, geëvalueerd en weer aangescherpt/aangepast (Harinck, 2010).

Uit de literatuurstudie (hoofdstuk 2) blijkt dat spreekvaardigheid en uitbreiding van de woordenschat erg belangrijk is voor leerlingen met dyslexie. Het onderzoek zal zich dan vooral op deze twee punten richten.

3.1 Onderzoeksvragen.

De vraag die centraal staat in dit onderzoek is:

Welke hulpmiddelen zijn effectief bij het aanleren van Engels bij dyslectische leerlingen en leerlingen met een leesachterstand?

De volgende deelvragen zullen bijdragen aan het onderzoek:

5. Waar lopen de leerlingen zelf tegenaan bij het vak Engels? Wat vinden zij moeilijk?
6. Welke hulpmiddelen zijn er al ontwikkeld? Hoe zijn die in te zetten in mijn dagelijkse praktijk?
7. Wat kan het programma Kurzweil betekenen voor leerlingen met dyslexie op het gebied van Engels?

8. Welke competentie(s) heb ik als leerkracht nodig om leerlingen beter te kunnen begeleiden bij het leren van Engels?

3.2 Doelgroep.

Het onderzoek zal zich met name richten op 3 leerlingen uit de groep, namelijk G, J en D. Deze drie leerlingen hebben een dyslexieverklaring. Met name bij G ontbreekt het aan motivatie tijdens de Engelse les, hij is afwachtend, zal niet snel een antwoord geven. Bij andere vakken is dit niet zo. J en D doen erg hun best, maar er is goed te merken tijdens de lessen dat vooral de uitspraak veel problemen oplevert.

Bij D valt nog op dat zij problemen heeft met het maken van goede Nederlandse zinnen, ze vergeet vaak wat ze wil zeggen of de zin verloopt niet logisch. Ze staat op de wachtlijst voor logopedie.

Bevindingen van de overige leerlingen uit de klas zullen ook meegenomen worden in het onderzoek omdat uiteindelijk de Engelse les goed afgestemd moet worden op de gehele groep.

3.3 Onderzoeksmiddelen.

De volgende onderzoeksmiddelen worden gebruikt:

3.3.1 Vragenlijst (deelvraag 6).

Om in kaart te brengen waar de leerlingen zelf tegenaan lopen, wordt er een schriftelijke vragenlijst afgenomen. Alle leerlingen uit de groep zullen dit invullen, zodat er een goed groepsbeeld ontstaat. De gegevens van de 3 onderzoeksleerlingen worden hier ook in meegenomen.

Binnen de vragenlijst is er gekozen voor zowel open als gesloten vragen. Bij de gesloten vragen wordt er onderscheid gemaakt tussen schaalvragen, meerkeuzevragen en ja/nee vragen (Kallenberg, 2007). Om feitelijke gegevens te kunnen ontvangen, worden soms meerdere opties gegeven. De open vragen vergen een beetje denkwerk van de leerlingen. Zij kunnen deze vragen naar eigen beleving invullen.

De resultaten worden verwerkt (geanonimiseerd) in een overzichtelijk schema volgens het 1-zorgroute principe (Clijsen, A, 2007). Hierin worden ook de observaties

van de leerkracht verwerkt. Op deze manier worden de onderwijsbehoeften per leerling zichtbaar en kan de leerkracht daar op anticiperen.

Medio maart wordt er nogmaals een vragenlijst afgenomen om te inventariseren of de leerlingen zelf de aanpassingen aan de lessen als positief en nuttig ervaren hebben.

In bijlage 4a en 4b is deze vragenlijst terug te vinden. In hoofdstuk 4 worden de belangrijkste gegevens gepresenteerd.

3.3.2 Vrije observatie (deelvraag 6 en 9).

Bij deze methode van observeren krijgt de observator maar weinig houvast en veel vrijheid. Wel wordt in deze benadering in ieder geval een hoofdonderwerp vastgelegd. De observator bepaalt zelf wanneer hij kijkt en wat hij precies noteert (Harinck, 2010).

Het hoofdonderwerp van deze observatie is (inter)actie tijdens de les. Hoe doet een leerling mee? Geeft hij antwoorden? Zijn deze goed?

Het doel van deze observatie is bekijken of de (inter)actie van de leerling veranderd naarmate de weken verstrijken. Is er vooruitgang in te zien?

De 3 onderzoeksleerlingen zullen hiervoor geobserveerd worden.

Daarnaast worden opvallendheden bij andere leerlingen verwerkt in het groepsoverzicht. Belangrijkste data zullen terug te vinden zijn in hoofdstuk 4.

Er wordt gebruik gemaakt van het volgende schema (Harinck, 2010):

Aandachtspunt: (inter)actie tijdens de les				
Datum	Welke situatie	Wie	Wat zag ik	Mijn interpretaties

3.3.3 Semigestructureerd interview (deelvraag 6 en 9)

Er wordt een semigestructureerd interview afgenomen bij de doelgroepleerlingen als dat nodig mocht zijn. Dit om nog duidelijker in beeld te krijgen waar de leerlingen tegenaan lopen, wat zij moeilijk en juist makkelijk vinden en hoe zij daarbij geholpen kunnen worden.

Het interview bestaat uit 1 onderwerp met een aantal hoofdvragen. Deze vragen kunnen tijdens het gesprek nog aangepast worden (Harinck, 2010).

Het interview wordt schriftelijk uitgewerkt. De belangrijkste gegevens worden opgenomen in hoofdstuk 4, de volledige uitwerking zal terug te vinden zijn in bijlage 7.

3.3.4 Overige

Mogelijkheden Kurzweil 3000.

In hoofdstuk 2 is aangegeven wat er mogelijk is met Kurzweil 3000. Helaas is er door persoonlijke omstandigheden geen tijd geweest om dit ook uit te gaan proberen in de praktijk en is dit onderdeel beperkt gebleven tot alleen theoretisch onderzoek.

Woordenschattoefeningen. (onderzoeksvraag)

Uit de literatuurstudie (zie hoofdstuk 2) blijkt dat het uitbreiden van de woordenschat erg belangrijk is bij het aanleren van Engels (Berkel A, 2006).

Met name het 'doen' is belangrijk (Asher, J, 1996) al dan niet ondersteund met plaatjes (TPR-techniek,).

Eenzijds wordt dit bereikt door middel van een Power Point (zie bijlage 6) De leerlingen gaan plaatjes aan woorden koppelen. Deze woorden komen uit hetzelfde thema als waar de methode (Just do it) op dat moment mee bezig is. Dit wordt klassikaal hardop geoefend.

Daarnaast zal er tijdens de les steeds vaker Engels gesproken worden door de leerkracht en zullen de leerlingen opdrachten in het Engels krijgen (zgn. doe-opdrachten; touch your hand, walk to the window).

Dit zal uitgetoetst en uitgebreid worden tijdens de Engelse les.

Hulpmiddelen. (onderzoeksvraag en deelvraag 7)

Er wordt onderzocht welke hulpmiddelen en ondersteuningsmiddelen er zijn ten opzichte van het vak Engels.

Hiervoor wordt gekeken op het internet, maar ook bij uitgeverijen van methodes.

Ook deze bevindingen zullen uitgetoetst worden tijdens de Engelse les.

De resultaten hiervan zijn terug te vinden in hoofdstuk 4.

Logboek (onderzoeksvraag en deelvraag 9)

Gedurende het gehele onderzoek wordt er een logboek bijgehouden waarin vermeld wordt wat er wanneer gedaan is en hoe dat is gegaan. Ook opvallendheden worden hierin verwerkt.

De belangrijkste data worden verwerkt in hoofdstuk 4, het volledige logboek is terug te vinden in bijlage 9.

3.4 Triangulatie, validiteit, betrouwbaarheid en ethiek.

Doordat er verschillende instrumenten ingezet worden voor het onderzoek wordt de kwaliteit ervan gewaarborgd. De validiteit wordt verhoogd door verschillende invalshoeken of benaderingen in te brengen. Op die manier wordt er gewerkt aan triangulatie (Harinck, 2010) Vanuit de beginmeting worden er verschillende interventies gebruikt. Hierbij valt de denken aan de woordenschatoefeningen en overige hulpmiddelen die nuttig kunnen zijn in de praktijk.

Het groepsproces wordt geanalyseerd wanneer de interventies worden ingezet. Dit is een vorm van kwalitatief onderzoek. Het onderzoek sluit direct aan bij de onderwijskundige praktijk. Er worden vooraf geen hypothesen gesteld. Het onderzoek wordt gedaan naar aanleiding van een probleem. Het probleem wordt oriënterend benaderd (Kallenberg, 2007).

Alle gegevens worden geanonimiseerd en ouders van betreffende leerlingen worden op de hoogte gebracht. Daarnaast wordt er geprobeerd meteen tot de kern van het onderzoek te komen, zodat betrokkenen niet onnodig lang bezig zijn met het maken van vragenlijsten of oefeningen. Op deze manier wordt er rekening gehouden met ethiek.

3.5 Plan van aanpak.

Actie:	Doel:	Uitvoerder:	Wanneer af?
Probleemverheldering Schrijven van onderzoeksvraag en deelvragen	Een oriëntatie op het probleem. Het komen tot een onderzoeksvraag. Het weergeven van de huidige situatie .	Anneke	Oktober 2011

Verkenning van de theorie	Inzicht verwerven in	Anneke	November – december 2011
Plan van aanpak	Het komen tot een goed plan van aanpak. Het formuleren van doelen. Het komen tot de juiste onderzoeksmethoden.	Anneke	December 2011
Beginmeting	Het in kaart brengen van de onderwijsbehoeften van de leerlingen mbt het vak Engels	Anneke Leerlingen Kraaiennest	Januari 2012
Concretisering	Het komen tot de juiste interventies voor het verbeteren van de Engelse les t.b.v. de leerlingen met dyslexie	Anneke	Januari 2012
Try-out	In de praktijk brengen van de interventies.	Anneke Leerlingen Kraaiennest	Januari – Maart 2012
Eindmeting	Het in kaart brengen van de ervaringen van de leerlingen naar aanleiding van de aanpassingen.	Anneke Leerlingen Kraaiennest	Maart 2012
Gegevens verwerken	Bevindingen van het onderzoek worden	Anneke	Maart – Juni 2012

	overzichtelijk en schematisch verwerkt		
Afronding	Naar aanleiding van verzamelde data wordt er antwoord gegeven op de onderzoeksvraag. Tevens wordt er een aanbeveling geschreven.	Anneke	Juni - Augustus 2012

Hoofdstuk 4. Onderzoeksresultaten

In het vorige hoofdstuk is beschreven welke onderzoeksmethoden er gebruikt zijn om de onderzoeksvraag en bijbehorende deelvragen te beantwoorden. In dit hoofdstuk wordt het onderzoeksproces beschreven en de onderzoeksgegevens gepresenteerd.

4.1 Struikelblokken van de leerlingen.

Deelvraag 6: Waar lopen de leerlingen zelf tegenaan bij het vak Engels? Wat vinden zij moeilijk?

Bij het beantwoorden van deze vraag staan de 3 leerlingen met dyslexie (de doelgroep) centraal. In bijlage 6 is terug te vinden waar de overige leerlingen uit de groep tegenaan liepen. Er is hiervoor gebruik gemaakt van de principes van 1-zorgroute (Clijsen, A, 2007) zoals deze gebruikt wordt op de praktijkschool. Deze gegevens zijn wel gebruikt om de lessen zo goed mogelijk aan te laten sluiten bij de onderwijsbehoeften van de leerlingen.

4.1.1 Vragenlijst (volledige lijst is terug te vinden in bijlage 4A en 4B)

Resultaten beginmeting (januari 2012)

J vindt Engels leuk en saai, heeft er niet altijd zin in. Het uitspreken vindt hij moeilijk, net als lezen omdat je het soms anders zegt. Naspreken vindt hij makkelijk omdat iemand het voorzegt. De opdrachten in het werkboek zijn soms makkelijk, soms moeilijk (vooral schrijfoefeningen). Om beter te worden in Engels wil hij meer opdrachten in het werkboek maken, met plaatjes werken en Engels meer doen.

D vindt Engels leuk omdat het een andere taal is. Ze vindt Engels wel heel moeilijk, je schrijft het namelijk anders dan je zegt. Naspreken vindt ze makkelijk, lezen, schrijven, verstaan en zelf spreken vindt ze erg moeilijk. De opdrachten in het werkboek vindt ze wel leuk, maar ook moeilijk, ze snapt ze niet altijd. Ze vindt het lastig om alleen te moeten werken, heeft graag hulp (van juf of medeleerling). Ze weet niet hoe ze beter in Engels zou kunnen worden.

G vindt Engels leuk omdat hij piloot wil worden. Schrijven en lezen vindt hij moeilijk, kan de woorden niet goed onthouden. Naspreken vindt hij makkelijk omdat iemand het dan voorzegt. De opdrachten in het werkboek vindt hij leuk om te maken, het zijn

leuke vragen. Hij zou best Engels willen bij Eigen Werk (zelfstandig werkprogramma). Hij denkt beter te worden in Engels door vooral veel na te spreken, want dat is makkelijker.

Resultaten eindmeting (maart 2012)

Dat er meer Engels is gesproken in de les vond J leerzaam, hij begreep het steeds beter. De oefeningen met de plaatjes (woordenschat) vond hij erg fijn en leerzaam, want hij kon de woorden zo goed onthouden. De doe-oefeningen vond hij eerst moeilijk, maar later ging dat beter. De afleveringen van What's up vond hij leuk en leerzaam om te kijken. Soms was het best moeilijk te volgen, maar hij vond het fijn dat er vaak uitleg werd gegeven (vertalen).

J vindt Engels leuk, hij vindt dat hij het nu beter kan. Met deze oefeningen was het makkelijker, kon het beter onthouden. Hij vond het leuk om op deze manier te leren.

D vond het meer Engels praten tijdens de les moeilijk, ze kon het niet altijd verstaan. De oefeningen met de plaatjes vond ze leuk en fijn, want daar kon ze beter door leren. De doe-oefeningen vond ze leuk, maar wel moeilijk omdat ze het lastig vond om te verstaan. Bij de afleveringen van What's up hetzelfde, leuk, maar moeilijk te verstaan. Ze vond het wel fijn dat het vaak vertaald werd.

D vindt Engels nog steeds leuk. Op deze manier was het een beetje makkelijker voor haar. Ze snapt het nu beter. Ze vond het vooral makkelijker wanneer ze dingetjes kon zien. Ze vindt dat ze een beetje beter is geworden in Engels.

G vond het leerzaam dat er tijdens de les meer Engels gesproken werd, omdat hij het zo beter leerde begrijpen. De oefeningen met de plaatjes vond hij leuk en leerzaam omdat hij het op deze manier beter snapte en kon onthouden. De doe-oefeningen vond hij makkelijk omdat hij kon zien wat hij moest doen. De afleveringen van What's up vond hij makkelijk om te verstaan.

G vindt Engels leuk, hij vond het makkelijker op deze manier omdat de oefeningen erg leuk waren. Hij heeft dan ook meer geleerd en vindt dat hij beter geworden is.

4.1.2 Vrije observatie

Het doel van deze vrije observatie was om de (inter)actie bij de 3 leerlingen met dyslexie te bekijken tijdens de les. Is er vooruitgang te zien? Iedere les (6 x) is er

geobserveerd, daarnaast is er ook geobserveerd tijdens het herhalen van de woordenschattoefeningen.

Omdat J sneller vooruitgang boekte dan D en G en er bij deze 2 nog geen volledig beeld had waar zij tegenaan liepen, is J 1 les niet geobserveerd.

In bijlage 7 is deze observatie terug te vinden.

Nu wordt per leerling geschetst hoe de activiteit en prestatie in het begin was en wat de meest opvallende veranderingen en verbeteringen waren tijdens de lessen Engels.

J: Doet van het begin af aan actief mee met de les, steekt geregeld zijn vinger op. In het begin zijn de antwoorden nog niet altijd goed. Dit heeft vooral met uitspraak te maken (woordenschattoefening), 'one ipv wan(1)'. Gaandeweg is er een vooruitgang te zien bij J, er worden meer goede antwoorden gegeven (goede uitspraak). Bij de doe-oefeningen is J in eerste instantie nog afwachtend en erg gericht op zijn klasgenootjes. Later kan hij de oefeningen beter alleen uitvoeren. Over de gehele linie is J behoorlijk goed vooruitgegaan, hij goede antwoorden en kan opdrachten zelfstandig maken.

D: Van het begin af aan een goede inzet. In het begin duidelijk moeite met de uitspraak (woordenschattoefeningen), geeft geregeld foute antwoorden of weet het niet meer op het moment dat ze een beurt krijgt. Bij de doe-oefeningen blijft D afhankelijk van haar klasgenootjes, veel (af)kijken.

D onthoudt maar weinig. Ondanks haar goede inzet en wil, is er maar een kleine vooruitgang te zien in prestatie.

G: In het begin een weinig actieve houding tijdens de les, steekt zijn vinger niet op, zegt snel het niet te weten bij een onverwachte beurt. Later wordt dit duidelijk beter. Hij doet actief mee met de woordenschattoefeningen en geeft geregeld goede antwoorden. De doe-oefeningen blijken vanaf het begin niet echt problemen op te leveren, kan ze vlot en foutloos uitvoeren. Extra opvallend dat hij bij de aflevering van What's up goed weet waar het over gaat, kan het vertalen. Ook bij G is een behoorlijke vooruitgang te zien, zowel bij het gedrag tijdens de les als bij prestatie.

4.1.3 Semigestructureerd interview met G en D

Naar aanleiding van de vrije observatie kwamen er vragen bij mij op waardoor ik een semigestructureerd interview heb afgenomen bij G en D. Het was nog niet duidelijk wat hun grootste struikelblok was. De belangrijkste vragen die daarbij gesteld zijn, zijn; Wat vind je het moeilijkste aan Engels, wat vind je makkelijk, wat zou jou nog meer kunnen helpen om beter te worden in Engels? Er is geregeld doorgevraagd. In bijlage 8 zijn de overige vragen en uitwerking hiervan terug te vinden.

Hieronder de belangrijkste punten:

D:

- Vindt de oefeningen leuk, maar allemaal best moeilijk.
- Kan het niet goed onthouden.
- Ze vindt het niet spannend om antwoorden te geven, maar vergeet vaak wat ze wil zeggen, weet niet hoe dat komt.
- Ze denkt dat meer naspreken haar helpt tijdens de les en ze zou het fijn vinden als er vaker vertaald wordt wanneer er veel Engels gesproken wordt.
- Ze vindt het kei leuk om Engels te leren, maar wel moeilijk.

G:

- Vindt de oefeningen leuk om te doen.
- Woordenschattoefening vindt hij best lastig, weet niet hoe hij de woorden uit moet spreken.
- De doe-oefeningen vindt hij juist makkelijk, vindt dat hij Engels goed kan verstaan.
- Steekt alleen zijn vinger op als hij een antwoord echt weet, vindt het niet fijn om fouten te maken (bang dat anderen erom gaan lachen)
- Hij wil gewoon nog meer en vaker oefenen met woordjes en plaatjes.
- Wil heel graag Engels leren spreken omdat hij later piloot wil worden en omdat hij het een leuke taal vindt.

Kort samengevat.

De aanpassingen op de Engelse les hebben verschillende effecten op de 3 onderzoeksleerlingen.

J was enthousiast, bleef enthousiast en gemotiveerd meedoen met de les en is beter geworden in Engels. In het begin had hij nog veel moeite met de uitspraak van

woorden, na verloop van tijd gaf hij iedere keer als hij een beurt kreeg een goed uitgesproken antwoord.

G was in het begin erg afwachtend, maar gedurende de lessen werd hij steeds actiever en zekerder in het geven van antwoorden en ook deze waren vrijwel altijd goed bij het krijgen van een beurt. Extra opvallend bij hem is dat hij Engels goed kan verstaan, het werd voor hem duidelijk dat dit zijn sterke kant is. Bevestiging en complimenten krijgen speelden hierbij een belangrijke rol, dit motiveerde hem.

Bij D is dit anders, zij heeft van het begin af aan wel een goede en gemotiveerde inzet, dit blijft zo de gehele onderzoeksperiode. Ze steekt haar vinger vaak op, maar geeft vaak foute antwoorden of weet het antwoord niet meer. Gedurende de lessen is hier maar weinig vooruitgang in te zien, ze geeft maar een enkele keer een goed antwoord. Ook blijft ze afhankelijk van de leerkracht en medeleerlingen, heeft echt hun hulp nodig om uit vragen te kunnen komen (o.a. bij de doe-opdrachten). Over de gehele linie blijft zij duidelijk meer problemen houden met de verschillende geoefende onderdelen dan de andere 2 onderzoeksleerlingen. Mogelijk dat het verschil in capaciteit hier mee te maken heeft (G en J TIQ 101, D TIQ 89).

4.2 Hulpmiddelen

Deelvraag 7: Welke hulpmiddelen zijn er al ontwikkeld? Hoe zijn die in te zetten in mijn dagelijkse praktijk?

Door tijdgebrek wegens zwangerschap is het zoeken naar andere, bestaande hulpmiddelen beperkt gebleven. Ik heb me vooral gericht op middelen die aansloten bij de theorie waar ik vanuit te werk ben gegaan, namelijk de 'Total Physical Response theorie' (zie hoofdstuk 2, par. 2.3) en die ten goede kwamen aan de uitbreiding van de woordenschat.

Er is door de leerlingen 1 week gewerkt met Brainpop (www.brainpop.com), een Brits internetprogramma. Dit programma behandelt per thema (bijv. me and my friends) enkele woorden. Dit wordt visueel ondersteund. Eerst is er een oriëntatie op het onderwerp en vervolgens worden daar verschillende oefeningen mee gedaan (lezen, schrijven, luisteren) ten slotte is er een toets. De leerlingen konden goed zelfstandig met dit programma aan het werk.

Er kon echter alleen maar een proeflicentie verkregen worden gedurende 1 week waardoor dit door de leerlingen vaak niet meer dan 1 keer uitgetoetst kon worden.

Daarnaast is er gebruik gemaakt van het schooltv-programma 'What's up'. Ook dit programma werkt vanuit 1 thema dat in die aflevering centraal staat. Er wordt rustig gesproken en alles wat je ziet is ter ondersteuning van het thema. De leerlingen konden op deze manier al redelijk goed volgen waar het over ging, tevens is het programma regelmatig stilgezet om kort te bespreken en te vertalen waar het over ging.

Dit programma bestaat uit 6 afleveringen. Tijdens de onderzoeksperiode zijn 3 van deze afleveringen bekeken en behandeld.

Kort samengevat.

De gebruikte hulpmiddelen zijn goed inzetbaar in de praktijk. Omdat www.brainpop.com werkt met een licentie vanuit het buitenland, kan er op zoek gegaan worden naar een mogelijke vervanger vanuit Nederland. Het voordeel aan een computerprogramma is dat leerlingen er zelfstandig mee aan de gang kunnen. Het t.v.-programma 'what's up' is goed klassikaal in te zetten.

4.3 Logboek.

Deelvraag 9: Welke competentie(s) heb je als leerkracht nodig om leerlingen beter te kunnen begeleiden bij het leren van Engels?

Gedurende het praktijkgedeelte van het onderzoek is er een logboek bijgehouden. Dit logboek is terug te vinden in bijlage 9.

Het logboek heeft er vooral aan bijgedragen dat er geanticipeerd kon worden op de behoeften van de leerlingen. Door alles op te schrijven, werd dit erg inzichtelijk.

Ook werd duidelijk welke competenties belangrijk zijn om leerlingen met dyslexie en een leerachterstand zo goed mogelijk te kunnen begeleiden bij het aanleren van Engels.

Hoofdstuk 5 Conclusie en aanbeveling

Doel van het onderzoek was het antwoord vinden op de vraag: Welke hulpmiddelen zijn effectief bij het aanleren van Engels bij dyslectische leerlingen en leerlingen met een leesachterstand?

Om hier antwoord op te kunnen geven zal er eerst antwoord gegeven op de deelvragen en daarbij een koppeling maken tussen het onderzoek en de literatuur.

5.1 Antwoord op de deelvragen.

5.1.1 Wat moeten leerlingen aan het eind van de basisschool kennen en kunnen op het gebied van Engels? Wat zijn de kerndoelen? (deelvraag 1)

Het antwoord op deze vraag is gegeven in hoofdstuk 2. In dit hoofdstuk ga ik hier niet meer verder op in.

Belangrijkste conclusie is dat er veel aandacht moet zijn voor spreekvaardigheid!

5.1.2 Wat zegt de literatuur over dyslectische leerlingen en het aanleren van het Engels?

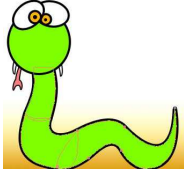
Hoe wordt een tweede taal verworven? (deelvraag 2 en 3)

De struikelblokken die van Berkel (2006) aangeeft, (voor)lezen en schriftelijk oefenen (spelling), zijn goed terug te zien bij de onderzoeksleerlingen, maar ook bij de overige leerlingen uit de groep. Dit wordt aangegeven door de leerlingen tijdens het invullen van de vragenlijst (zie overzicht in bijlage 6). Tevens zijn er veel problemen met het uitspreken van Engels, met name wanneer er een woord of zin hardop gelezen moet worden.

Volgens van Berkel en James (1991) is het daarom goed om extra aandacht te geven aan spreekvaardigheid. Dit moet goed zijn voordat je dieper in gaat op lezen en schrijven. Dit omdat dit voor dyslectische leerlingen teveel problemen met zich meebrengt in verband met de andere verklanking.

Beiden stellen dat uitspraakonderwijs erg belangrijk is waarbij de woordenschat goed wordt uitgebreid.

Dit is dan ook gedaan. Er is gebruik gemaakt van (eenvoudige) plaatjes waar leerlingen het Engelse woord aan koppelden. Door dit veel te herhalen bekijfde het. De volgende stap die nu gemaakt kan worden is het koppelen van het geschreven woord hieraan. Wegens gebrek aan tijd, is dit tijdens het onderzoek niet meer gebeurd, maar het zou er als volgt uit kunnen zien:

	Leg		Snake Sneek

Daarnaast zijn er zogenaamde doe-oefeningen gedaan. Dit sluit aan bij de Total Physical Response theorie (Asher, J, 1969), de taal wordt aan den lijve ondervonden; de in het Engels gegeven opdrachten worden direct uitgevoerd (touch your knee, walk to the window enz.). Asher stelt dat op deze manier een tweede taal beter verworven kan worden.

Tijdens de onderzoeksperiode blijkt dat de onderzoeksleerlingen op deze manier veel oppakken en begrijpen zonder zelf de taal te hoeven spreken, lezen of schrijven. Gedurende de lessen is er veel gebruik gemaakt van audio (cd, tv-programma, naspreken).

Deze aanpassingen hebben bijgedragen aan het verbeteren van de uitspraak van Engels bij de onderzoeksleerlingen. Naast deze verbetering, was er ook duidelijk te zien dat de leerlingen erg enthousiast waren/werden en veel plezier hadden in en tijdens de lessen.

N.B. Bovenstaande bevindingen gelden met name voor J en G. D heeft duidelijk een minder grote vooruitgang geboekt, zoals in hoofdstuk 4 al gemeld is, kan dit mogelijk te maken hebben met het verschil in capaciteit.

5.1.3 Hoe ziet goed Engels onderwijs eruit? Waaraan moet dit voldoen?

Welke competentie(s) heb je als leerkracht nodig om leerlingen beter te kunnen begeleiden bij het leren van Engels? (deelvraag 4 en 8)

Het antwoord op deze vraag is hierboven al deels gegeven.

Goed Engels onderwijs bestaat met name uit veel Engels spreken en naspreken (van Berkel, 2006, James, 1991).

Hier is tijdens de lessen veel aandacht voor geweest en dat heeft gewerkt. Waar in het vervolg meer aandacht aan geschonken mag worden is de uitleg van de verschillende klanken. Waarom spreek je de 'a' de ene keer anders uit dan de andere keer? Wellicht dat dit vanzelf ter sprake komt wanneer er Engels gelezen en geschreven wordt.

Het spreekt natuurlijk voor zich dat goed Engels onderwijs bepaalde competenties vraagt van de leerkracht.

Als er gekeken wordt naar de SBL competenties (bron:

<http://www.leermiddelenvo.nl/files/sblcompetenties.pdf>, jaar onbekend) zijn de volgende van belang:

Interpersoonlijk competent:

- De leerkracht geeft de leerlingen leiding, maar laat hun ook verantwoordelijk en geeft hun een eigen inbreng.
- De leerkracht schept een goed klimaat voor samenwerking met de leerlingen en tussen de leerlingen onderling.

Pedagogisch competent:

- De leerkracht zorgt voor een goed pedagogisch klimaat waarin de leerlingen zich veilig voelen en op een respectvolle manier met elkaar omgaan.
- De leerkracht bevordert zelfstandigheid en biedt ruimte voor initiatieven van leerlingen.

Vakinhoudelijk en didactisch competent:

- De leerkracht vormt zich een goed beeld van de mate waarin de leerlingen de leerinhoud beheersten en de manier waarop zij hun werk aanpakken.
- De leerkracht ontwerpt op basis daarvan (speel en) leeractiviteiten die voor de leerlingen uitvoerbaar zijn en die hen aanzetten tot zelfwerkzaamheid.
- De leerkracht evalueert deze activiteiten en de effecten ervan en stelt ze zonodig bij, voor de hele groep, maar ook voor individuele leerlingen.

Organisatorisch competent:

- De leerkracht gebruikt organisatievormen, leermiddelen en leermaterialen die de leerdoelen en leeractiviteiten ondersteunen.

Daarnaast is het natuurlijk van essentieel belang dat de leerkracht zelf de Engelse taal goed beheerst.

Wat na dit onderzoek duidelijk is geworden, is dat de leerkracht moet 'durven' om buiten de methode om les te geven en deze alleen als leidraad te gebruiken. Op die manier kan er beter aangesloten worden bij de behoeften van de leerlingen.

5.1.4 Waar lopen de leerlingen zelf tegenaan bij het vak Engels? Wat vinden zij moeilijk? (deelvraag 5)

Op deze vraag is uitgebreid antwoord gegeven in hoofdstuk 4.

Nog even kort de belangrijkste punten. De 3 onderzoeksleerlingen gaven aan het lezen van Engels met name moeilijk te vinden omdat Engels anders uitgesproken wordt dan dat er staat, hierdoor werd het spreken van de taal bemoeilijkt. Ook schrijven wordt als 1 van de moeilijke onderdelen gezien.

Dit kwam naar voren in de vragenlijsten, maar ook tijdens de observaties en het semigestructureerde interview.

Door dit te onderzoeken was het mogelijk om te anticiperen op de behoeften van de onderzoeksleerlingen. In combinatie met de bestudeerde literatuur zijn de verschillende oefeningen ontstaan.

Het is dus belangrijk om dit goed in kaart te brengen wil je zo goed mogelijk aan kunnen sluiten bij de onderwijsbehoeften van de leerlingen. Vragenlijsten, observaties en interviews zijn nuttige middelen om dit helder te krijgen.

De principes van 1-zorgroute (Clijsen, A, 2007) zijn een goede leidraad om deze gegevens zo duidelijk en overzichtelijk mogelijk weer te geven.

5.1.5 Welke hulpmiddelen (software, methodes, hardware, tv-programma's e.d.) zijn er al ontwikkeld? Hoe zijn die in te zetten in mijn dagelijkse praktijk? (deelvraag 6)

De bestaande programma's die ingezet zijn tijdens de Engelse les, zijn besproken in hoofdstuk 4. Hier nogmaals de belangrijkste bevindingen en conclusies.

In deze programma's is er veel aandacht voor alledaagse dingen, dingen die dicht bij de belevingswereld van de leerlingen staan. Er wordt gewerkt in thema's zodat (nieuwe) woorden met elkaar te maken hebben. Het is voor leerlingen op deze manier gemakkelijk om het verband te leggen naar de Nederlandse taal (begrip).

Deze programma's zijn goed in te zetten in de praktijk.

Het is jammer dat er (nog) geen Nederlands alternatief is voor 'brainpop', dit programma werkt op een eenvoudige manier aan de uitbreiding van de woordenschat en tevens zijn er oefeningen om het lezen en schrijven te bevorderen.

Dit werkte erg prettig en lijkt een goed hulpmiddel om het Engels nog meer en op een zelfstandige wijze te oefenen.

Inmiddels is er nog geen definitieve keuze gemaakt voor een methode voor Engels op de praktijkschool. Gezien de bestudeerde literatuur en ervaringen de afgelopen periode, zou het niet onverstandig zijn de methode 'Just do it' verder uit te proberen. Er is in deze methode namelijk veel aandacht voor de uitbreiding van woordenschat, er zijn veel audio-oefeningen en leren door te doen (TPR-theorie, Asher) staat centraal.

5.1.6 Wat kan het programma Kurzweil betekenen voor leerlingen met dyslexie op het gebied van Engels? (deelvraag 8)

Het programma Kurzweil 3000 biedt vele mogelijkheden voor dyslectische leerlingen. Het programma heeft een Engels onderdeel. Hier kan de leesvaardigheid, schrijfvaardigheid, lezen en luistervaardigheid mee geoefend worden. Leerlingen kunnen hier mogelijk ook zelfstandig mee aan de slag. Het is wellicht verstandig dit pas in te zetten wanneer de woordenschat voldoende is uitgebreid en aan te sluiten bij de behandelde woorden.

Hoe dit goed ingezet kan worden in de praktijk dient nog verder onderzocht te worden.

5.2 Antwoord op de onderzoeksvraag.

Welke hulpmiddelen zijn effectief bij het aanleren van Engels bij dyslectische leerlingen en leerlingen met een leesachterstand?

Alle ingezette hulpmiddelen zijn effectief geweest bij het aanleren van Engels bij de onderzoeksleerlingen. Bij J en G was het effect groter dan bij D.

Het is dan wel van belang om een bepaalde volgorde aan te houden.

De methode (in dit geval 'Just do it') wordt als leidraad gebruikt.

Allereerst moet de woordenschat uitgebreid worden door middel van auditieve oefeningen. Dit kan met behulp van de plaatjes die gebruikt zijn gedurende de onderzoeksperiode. Het helpt om veel Engels te spreken tijdens de les en de leerlingen doe-opdrachten te geven. Op deze manier beleven ze de taal en wordt die direct toegepast.

Daarnaast is het van groot belang dat er tijdens de les zoveel mogelijk Engels gesproken wordt. Daar waar nodig kan er vertaald worden.

(School)tv-programma's en computersoftware kunnen goed ingezet worden om de woordenschat uit te breiden. Het gebruik maken van computerprogramma's heeft als voordeel dat leerlingen hier vaak (na een korte instructie) zelfstandig mee aan de slag kunnen. Het zou daarom ingezet kunnen worden tijdens bij het zelfstandig werken, dus los van de Engelse les.

Omdat er tijdens dit onderzoek te weinig tijd is geweest om software voor de computer te vinden en uitproberen, zou hier nog extra aandacht en tijd aan besteed mogen worden.

Vervolgens kan de koppeling gemaakt worden naar het lezen en schrijven. Een kleine voorzet is hiervoor al gemaakt in paragraaf 5.1.1, maar ook dit dient nog verder onderzocht te worden, net als de inzet en het gebruik maken van Kurzweil 3000 hierbij.

5.3 Samenvatting van de belangrijkste conclusies

Ik heb de onderzoeksgegevens geanalyseerd en een koppeling gemaakt met de theorie. Dit heb ik gebruikt om mijn deelvragen en daarna ook mijn onderzoeksvraag te beantwoorden. Nu noem ik nog een keer de belangrijkste conclusies:

- Tijdens de Engelse les moet er veel tijd en aandacht worden besteed aan spreekvaardigheid.
- Voertaal tijdens de les is Engels (al dan niet regelmatig vertaald).
- De woordenschat dient flink uitgebreid te worden.
- Het is van belang goed in beeld te brengen waar de leerlingen zelf problemen ondervinden. Op deze manier kun je goed anticiperen op de behoeften van deze leerlingen. De principe van 1-zorgroute (Clijsen, A, 2007) kunnen een uitkomst bieden bij het schematisch verwerken van deze gegevens.
- De leerkracht moet de methode los gaan laten en deze gaan gebruiken als leidraad om andere oefeningen en opdrachten te bedenken die goed aansluiten bij de onderwijsbehoeften van de leerlingen.
- Computersoftware is goed in te zetten voor het aanleren van Engels, leerlingen kunnen hier zelf mee aan de slag bijvoorbeeld tijdens een les zelfstandig werken.
- De aanpassingen van de lessen hebben bijgedragen aan een verbetering van uitspraak en begrip (verstaan) van het Engels bij de onderzoeksleerlingen.
- De onderzoeksleerlingen raakten gedurende de lessen meer gemotiveerd en enthousiast.

Hoofdstuk 6 Evaluatie van het onderzoek.

6.1 Procesevaluatie.

6.1.1 Verloop van het onderzoek.

Bij de start van mijn laatste studiejaar, heeft het even geduurd voor ik een geschikt onderwerp kon vinden voor mijn afstudeerproject. Om een gedragsprobleem te gaan onderzoeken of me verder te verdiepen in rekenproblemen vond ik te voor de hand liggend omdat ik hier in de voorgaande jaren al veel mee bezig ben geweest. Voor mijn gevoel zou de opbrengst voor mezelf niet groot genoeg zijn.

Aan het begin van het schooljaar, in september, had ik de ouder van 1 van mijn onderzoeksleerlingen op gesprek. Zij stelde mij de terechte vraag hoe wij omgaan met dyslectische leerlingen en het aanleren van het Engels, ik kon daar toen geen goed antwoord op geven. Dit heeft mij aan het denken gezet, zou dit een geschikt onderwerp zijn? Dit was voor mij een totaal nieuw onderwerp waarbij ik echt op zoek moest gaan naar nieuwe literatuur, nieuwe materialen en mijn aanpak van de lessen eens kritisch kon bekijken.

Het zoeken naar de literatuur ging vrij vlot, ik had al behoorlijk snel de juiste boeken te pakken.

Zo was er voldoende te vinden over het verwerven van een tweede taal en waar je rekening mee moet houden bij leerlingen met dyslexie. Ik heb voldoende handvatten gekregen om in de praktijk mee aan de slag te gaan. De oefeningen die ik heb gedaan met de leerlingen zijn ontstaan vanuit het bestuderen van de literatuur.

Het viel nog niet mee op alles goed op een rijtje te krijgen. Er waren ideeën genoeg, maar waar ga ik dan beginnen? Ook dit antwoord vond ik terug in de literatuur; de basis zit in het uitbreiden van de woordenschat. Hier ben ik dan ook voornamelijk mee bezig geweest.

Nu aan het einde van dit onderzoek heb ik ook al ideeën genoeg om hierop verder te borduren. In hoofdstuk 5 ben ik hier al wat op ingegaan. Komend jaar ga ik hier zeker nog mee verder.

6.1.2 Wat zou ik anders hebben gedaan?

Dit onderzoek heeft vooral in het teken gestaan van veel uitproberen. Dat is goed gegaan. Waar ik achteraf wel tegenaan liep, is dat ik voornamelijk kwalitatieve

gegevens heb, gebaseerd op observaties, gesprekjes en vragenlijsten. Die gegevens bewijzen wel dat de aanpassingen nut hebben gehad, maar het was fijn geweest als dit ook aantoonbaar was geweest door middel van bijvoorbeeld een toets. Ik heb echter niet iets van een woordenschattoets Engels kunnen vinden en heb er helaas niet de tijd voor gehad om zoiets dergelijks zelf te ontwikkelen. Ook dit is iets wat ik de komende jaren nog mee ga nemen.

Het onderzoek had er waarschijnlijk ook anders uitgezien als ik geen zwangerschaps- en bevallingsverlof had, dit heeft me toch wel beperkt in tijd. Neemt niet weg dat het voor nu zijn opbrengsten heeft geleverd en genoeg handvatten heb om mee door te gaan en verder te ontwikkelen.

6.2 Persoonlijke ontwikkeling.

Het schrijven van een meesterstuk is niet niks, daar ben ik wel achter gekomen!

Alles moet zo wel overwogen worden; wat zet ik er wel in, wat niet, is dit relevant of niet?

Sowieso is schrijven niet mijn sterkste kant, laat mij maar gewoon doen, lekker voor de klas met de leerlingen bezig zijn. Volgens de leerstijlen van Kolb (Verloop, N & Lowijck J, 2003), ben ik een echte doener; praktisch en effectief, het moet nuttig zijn. Nieuwe dingen zijn een uitdaging en wil ik graag uitproberen. Dit doe ik niet voordat ik goed op een rijtje heb wat ik doe, een bezinner past dan ook wel bij mij. Tijdens dit onderzoek ben ik ook meer een denker geworden; ik heb meer gerelateerd aan de theorie, waarom doe ik dit zo/heb ik dit zo gedaan?

Kritisch terug kijken op je les, hoort daar bij. Dat doe ik ook, heb ik altijd al gedaan.

Als ik tegen problemen aanloop, bekijk ik goed wat er in de les is gebeurd, welke signalen hebben de leerlingen afgegeven, wat kan ik de volgende keer anders doen? Het kritisch naar mezelf kijken (niveau gedrag, Bateson) is na het uitvoeren van dit onderzoek nog sterker geworden, omdat ik alles heb moeten kunnen verantwoorden. Waarom heb ik voor bepaalde dingen gekozen? Dit valt in mijn geval samen met capaciteit en overtuiging als je kijkt naar de piramide van Bateson (Verloop, N & Lowijck J, 2003). Als je kritisch naar jezelf gaat kijken, kijk je ook naar je vaardigheden; wat kan ik, wat doe ik, hoe kan het anders? Na het doen van dit onderzoek ben ik vaardiger geworden, vaardiger in het

observeren, in het effectief werken, in het analyseren van de verkregen data, in het begeleiden van dyslectische leerlingen en vast nog veel meer.

Dit hangt weer helemaal samen met de waarden en overtuigingen; met welke bedoeling doe ik dit onderzoek, wat is belangrijk (voor mij en voor de leerlingen). Wat voor mij erg belangrijk is geweest, is dat het onderzoek ook echt iets op zou brengen, zowel voor mij als voor de leerlingen. Gaandeweg het onderzoek werd mij duidelijk (door middel van het bijhouden van een logboek) dat de gedane interventies resultaat opleverden. Dit motiveerde me om door te gaan en alles kritisch te blijven bekijken en evalueren.

Een andere minder sterke kant van mij is het koppelen van de theorie aan de praktijk. Ik deed vaak dingen zonder precies te weten wat hier aan ten grondslag lag. Tijdens dit onderzoek is het me wel gelukt die koppeling te maken. De oefeningen die ik bedacht heb, zijn ontstaan naar aanleiding van het bestuderen van de literatuur. Ik heb dit als prettig maar vooral interessant ervaren, want ik weet waar het vandaan komt en kan goed verantwoorden waarom ik voor bepaalde keuzes heb gemaakt.

Dit alles heeft mij als leerkracht veranderd (identiteit). Ik kan kritisch naar mezelf en anderen kijken (ook naar een methode of hulpmiddelen). Ik ben een leerkracht die graag buiten de methode om werkt als dit een positieve bijdrage levert voor de leerlingen. Ik heb geleerd om hoofdzaken te onderscheiden van bijzaken en deze optimaal te benutten. Op deze manier ben ik effectiever gaan werken wat zeker zal helpen in de toekomst waar de werkdruk steeds hoger wordt.

Ik ben ook steeds meer overtuigd geraakt van het werken met 1-zorgroute. Ik vind het belangrijk om goed in kaart te brengen waar leerlingen tegenaan lopen of wat juist hun sterke kanten zijn. Op deze manier kun je goed aansluiten op de behoeften van de leerlingen en je onderwijs nuttig aanpassen. Dit vergt wat tijd en moeite maar levert vooral veel op.

Als ik kijk naar de leerstijlen van Vermunt (Verloop, N & Lowijck J, 2003), past de toepassingsgerichte leerstijl bij mij. Er is een probleem, dit wordt onderzocht met behulp van literatuur en van hieruit wordt er gekeken wat de mogelijkheden zijn in de praktijk, wat is hier het nut en effect van. Dit wordt geëvalueerd en zo nodig aangepast. Zo is eigenlijk mijn hele onderzoek opgebouwd. Ik vind dit een prettige manier van werken.

6.3 Hoe nu verder?

De resultaten van dit onderzoek zal ik zeker meenemen bij het maken van een definitieve keuze voor een methode Engels.

Daarnaast ga ik verder waar ik gebleven ben. Komend jaar start ik een nieuwe groep, dus de opzet zal hetzelfde zijn; eerst het uitbreiden van de woordenschat. Vervolgens wil ik verder, de koppeling gaan maken met het geschreven woord. Ook dit zal ik steeds evalueren en aanpassen daar waar nodig is.

Tijdens de begeleidingsuren is wel eens gezegd dat er een zogenaamde lemniscaat valt te ontdekken gedurende het onderzoek. Dat klopt! Een hoofdstuk kan voor je gevoel klaar zijn, maar als je verder gaat met het volgende hoofdstuk of in de praktijk dingen hebt uitgevoerd, ga je toch weer kritisch kijken naar je vorige hoofdstukken, de literatuur er weer bij halen, dingen aanvullen of juist weglaten. Het meesterstuk is een werkstuk dat steeds aangescherpt blijft worden. Het is veel werk, maar dan heb je ook iets!

Het schrijven van dit meesterstuk heeft ervoor gezorgd dat ik kennis en tools in huis heb om leerlingen met dyslexie goed te kunnen begeleiden bij het aanleren van Engels. Daarnaast is het koppelen van de theorie aan de praktijk me wat meer eigen geworden, meer vanzelfsprekend, dit is erg goed geweest voor mijn persoonlijke ontwikkeling.

Nawoord

Dat het schrijven van een meesterstuk niet makkelijk is, heb ik al aangegeven in hoofdstuk 6. Het wordt er ook niet makkelijker op wanneer je zwanger bent en tussendoor een kindje krijgt!

Het was me dan ook niet gelukt zonder de steun van een aantal mensen.

Allereerst wil ik mijn collega's bedanken die steeds met interesse hebben geïnformeerd naar de voortgang van het onderzoek.

In het bijzonder mijn collega en medestudent Wendy, die me steeds weer wist te motiveren en stimuleren op de momenten dat ik het nodig had. Een echte stok achter de deur.

Ook Anja, mijn begeleidster vanuit Fontys, wil ik bedanken voor haar kritische blik op mijn werk waardoor ik nog meer uit dit onderzoek kon halen.

En last but not least (om in het thema te blijven) wil ik mijn vriend bedanken. Hij wist me weer terug aan het werk te zetten op momenten dat ik het niet meer helemaal zag zitten.

Deze mensen hebben er voor gezorgd dat ik uiteindelijk met plezier en interesse aan dit meesterstuk heb kunnen werken.

Ik hoop dat mensen die dit stuk hebben gelezen dit ook met plezier hebben gedaan.

Dyslexics are people too!

Anneke Spooren

Literatuurlijst

Boeken:

- Berkel, A. van (2006) *Orthodidactiek van het Engels*. Bussum: Coutinho
- Berkel, A. van (1999) *Niet van horen zeggen. Leren spellen in het Engels als vreemde taal*. Bussum: Coutinho
- Clijsen, A., Lange, S. de & Klerkx, J. (2007) *Handreiking 1-zorgroute voor leerkrachten en intern begeleiders in het primair onderwijs. Planmatig omgaan met verschillen*. 's Hertogenbosch: WSNS plus.
- Harinck, F. (2010). *Basisprincipes praktijkonderzoek*. Antwerpen/ Apeldoorn: Garant.
- Kallenberg. (2007). *Ontwikkeling door onderzoek*. Utrecht/Zutphen: ThiemeMeulenhoff.
- Oskam, S (2007) *Praktische taalvaardigheid voor Engels in het basisonderwijs*. Bussum: Coutinho
- Oskam, S (2005) *Praktische didactiek voor Engels in het basisonderwijs*. Bussum: Coutinho.
- Pameijer, N. & Beukering, T. van (2008). *Handelingsgericht werken: een handreiking voor de interne begeleider. Samen met leraar, ouders en kind aan de slag*. Leuven/ Voorburg: Acco.
- Ponte, P. (2002) *Onderwijs van eigen makelij. Procesboek actieonderzoek in scholen en opleidingen*. Soest: Nelissen,
- Verloop, N & Lowijck, J (2003) *Onderwijskunde*. Groningen: Noordhoff Uitgevers b.v.

Artikelen:

- *Help! Engels! Hoe leerlingen met dyslexie worstelen met het leren van de Engelse taal*. Paternotte, A. Balans Magazine, oktober 2005.
- *Uitspraakonderwijs en uitspraakverwerving*. James, A. Levende Talen (nr. 466), december 1991.

- *The Total Physical Response Approach to Second Language Learning*. Asher, J. The Modern Language Journal, January 1969.

Internet:

- [http://www.steunpuntdyslexie.nl/media/10022/24-25-vBerkel-BM8-2005%20\[691\].PDF](http://www.steunpuntdyslexie.nl/media/10022/24-25-vBerkel-BM8-2005%20[691].PDF)
- <https://www.surfgroepen.nl/sites/expertisecentrum-mvt/Shared%20Documents/Documentatiecentrum/Uitspraakonderwijs%20en%20uitspraakverwerving.pdf>
- www.brainpop.com
- <http://www.leermiddelenvo.nl/files/sblcompetenties.pdf>

Overig:

- Handleiding 'Just do it'. Thiemen/Meulenhoff, Amersfoort.

Bijlagen

Bijlage 1. De 4 didactische methoden (Oskam, 2005)

1. De grammatica-vertaal methode.

Volgens deze methode werden vroeger de klassieke talen ('dode' talen) aangeleerd.

De nadruk ligt vooral op het vertalen van teksten in en uit de vreemde taal.

Voertaal tijdens de les is vooral Nederlands.

Kenmerkend voor deze methode: uit het hoofd leren van grammaticale regels, woorden leren met twee-talige woordenlijsten en vertalen van zinnen.

Later werden ook de 'levende' vreemde talen (Engels, Duits, Frans) op deze manier aangeleerd.

Nadeel: kennis van grammaticaregels helpt niet bij de communicatie. Ze zijn een belemmering om onbevangen te kunnen spreken met als resultaat spreekangst. Er is te weinig aandacht voor spreekvaardigheid.

2. Audiolinguale methode.

Kwam als reactie op grammatica-vertaal methode.

De nadruk hier ligt vooral op luisteren (audio) en spreken (lingua). Lessen zijn echter nog wel gegroepeerd rondom een grammaticaprobleem.

Moedertaalverwerving werd als uitgangspunt genomen. Dit betekende dat:

- Voertaal tijdens de les vooral Engels was (Nederlands werd vermeden)
- Er geen grammaticaregels gegeven werden, regels worden inductief geleerd (doordringen/automatiseren door vooral veel doen)
- Woordenschat wordt opgebouwd na omschrijvingen in de vreemde taal en/of door plaatjes.

Nadeel: het is een 'drill'- methode, geen middel dat leidt tot communicatie. Het doel van deze methode blijft nieuwe woorden en structuren te oefenen en niet het communiceren op zich. Het is saai, demotiverend en niet toepasbaar in een realistische taalsituatie.

3. De functioneel-notionele methode (F-N)

Wordt ook wel de communicatieve methode genoemd.

Nadruk ligt op praktijk en dagelijks leven. De leerlingen krijgen een aantal taalfuncties en taalnoties aangeboden die direct in reële taalsituaties toepasbaar zijn (vb. 'wat zeg ik als ik in een restaurant iets wil bestellen?'). Voertaal tijdens de les zowel Nederlands als Engels.

Leerinhouden worden thematisch aangeboden.

Doel is communicatie, veel spreken al dan niet correct, boodschap moet overkomen. Er worden niet per definitie regels aangeleerd, alleen wanneer daar behoefte aan is. Er is ook aandacht voor het lezen en beluisteren van Engelse teksten.

Nadeel: taalaanbod is beperkt, leerlingen blijven afhankelijk van het beperkte aantal uitdrukkingen dat zij per situatie leren. De leerling krijgt niet de gelegenheid om zelf actief te zijn om de regels die hij hoort te ontdekken.

4. De receptieve methode.

Is ook een communicatieve methode. Grote verschil met de F-N-methode is dat de taalproductie in eerste instantie een ondergeschikte rol speelt.

Nadruk ligt op natuurlijke taalverwerving (zie 2.3).

Wordt toegepast in Montessorionderwijs.

Voertaal tijdens de les is Engels, ook materiaal is geheel Engels. Kind mag wel in Nederlands antwoorden.

In het begin vooral aandacht voor de 'stille periode' door middel van luisteren en lezen. Het kind wordt op deze manier niet gedwongen tot taalproductie maar zal hieraan beginnen wanneer het daar zelf aan toe is.

Door middel van veel fysiek handelen (TPR, 2.3), bouwt de leerling in relatief korte tijd een grote receptieve woordenschat op die hij later kan gebruiken bij het spreken.

Nadeel: spreekvaardigheid komt niet of nauwelijks aan bod. Bovendien is deze methode moeilijk toe te passen in niet-individueel onderwijs.

N.B. Elementen uit deze methode zijn wel geschikt om te gebruiken als aanvulling op de F-N-methode, met name als differentiatiemogelijkheid en als extra input ten behoeve aan de natuurlijke taalverwerving.

Bijlage 2. Het Nederlands en Engels spellingssysteem.

2.1 Het Nederlands spellingsysteem in het kort.

In het Nederlands kun je spreken van klankspelling en opbouwspelling.

Klankspelling is onder te verdelen in *basisspelling* (meest voor de handliggende spelling; pen, peen, fut, fuut), *regelspelling* (toepassen van een spellingregel) en inprentspelling (speller weet hoe hij een woord moet spellen omdat hij het ingeprint heeft).

Opbouwspelling houdt in dat de speller zich bewust is van de opbouw van een woord en dus niet uitgaat van wat hij hoort (tafellamp, stationsstraat).

Ook dit is onder te verdelen in een drietal categorieën: *samenstellingen* (bureaustoel, postzegel), *afleiding* (afgeleid van een ander woord; geluk, gelukkig) en *verbuiging* (werkwoordvormen, vormen van bijvoeglijk naamwoorden, fluwelen, platte)

2.2 Het Engels spellingsysteem in het kort.

Het Engels heeft meer klanken dan het Nederlands, maar gebruikt toch hetzelfde alfabet. In Nederland is er voor gekozen om bepaalde klanken met lettercombinaties te maken (eu, ei, aa). Het Engels doet dit ook, niet alleen met klinker, maar ook met medeklinkers (th, sh). Het grote verschil met het Nederlands is dat er in Engeland de afgelopen jaren nauwelijks spellinghervormingen zijn geweest. Daardoor zijn er zoveel verschillende schrijfwijzen voor 1 klank.

Het Engels spellingsysteem kan op dezelfde manier onderverdeeld worden als het Nederlands, namelijk klankspelling en opbouwspelling. Het zit echter wel een stuk ingewikkelder in elkaar vanwege de hoeveelheid in schrijfwijzen voor 1 klank.

- Klankspelling.

Basisspelling. Dit heeft vooral te maken met de frequentie van woorden waarin de schrijfwijzen voorkomen (gebaseerd op een studie van Carney, 1994), bijvoorbeeld <igh> komt terug in woorden als night, light, high. Er wordt uitgegaan van een dekkingpercentage van 80% (van Berkel, 1999). Dit houdt in dat als de schrijfwijze minstens 80% van de spellingen van een klank dekt, dit tot de basisspelling hoort.

Regelspelling. Het Engels heeft veel meer spellingregels dan het Nederlands. Ondanks de vele regels, is dit niet te beschouwen als basisspelling omdat de dekking niet hoog genoeg is. Dit maakt het Engels schrijven erg lastig.

In bijlage 1 is een overzicht van de spellingregels terug te vinden.

Inprentspelling. Het valt op dat er bij sommige klanken zeer veel inprentspelingen horen, in het Nederlands komt dit uitsluitend voor bij klanken als <ij> <ei> en <au> <ou>. In het Engels is dit vaker het geval. Dit houdt in dat geen enkele schrijfwijze van de betreffende klank zo vaak voorkomt dat deze als basisspelling beschouwd kan worden en als er ook geen regels aan te pas komen, dan betekent dit dat het onder inprentspelling hoort.

- Opbouwspelling (veelal te vergelijken met het Nederlands)

Samenstelling. Woorden die uit meerdere woorden zijn samengesteld (newsagent, cheesecake)

Afleiding. Woorden die afgeleid zijn van een ander woord (claim -> reclaim, teach -> teacher). Dit is niet bij alle woorden het geval. Bijvoorbeeld het woord 'fever' is niet afgeleid van 'fev'. Voor een speller levert dit toch maar weinig problemen op omdat hier een onbeklemtoond woorddeel in voorkomt namelijk <er>, dit woorddeel klinkt in teacher hetzelfde als fever.

Verbuiging. Ook in het Engels gaat het hier vooral om werkwoorden (he walks, she looks) maar ook om zelfstandig naamwoorden (chairs, houses).

Bijlage 3. DE SBL competenties

Competentie 1: Interpersoonlijk competent.

De leraar primair onderwijs moet ervoor zorgen dat er in zijn groep een prettig leef- en werkklimaat heerst. Dat is de verantwoordelijkheid van de leraar primair onderwijs en om die verantwoordelijkheid waar te kunnen maken moet de leraar interpersoonlijk competent zijn.

Een leraar die interpersoonlijk competent is, geeft op een goede manier leiding. Zo'n leraar schept een vriendelijke en coöperatieve sfeer en brengt een open communicatie tot stand. Zo'n leraar bevordert de zelfstandigheid van de kinderen en zoekt in zijn interactie een goede balans tussen:

- Leiden en begeleiden
- Sturen en volgen
- Confronteren en verzoenen
- Corrigeren en stimuleren

Bekwaamheidseis bij deze competentie: de leraar primair onderwijs onderschrijft zijn interpersoonlijke verantwoordelijkheid. Hij is zich bewust van zijn eigen houding en gedrag en van de invloed daarvan op de kinderen. Hij heeft voldoende kennis en vaardigheid op het gebied van groepsprocessen en communicatie om een goede samenwerking met en van de kinderen tot stand te brengen.

Om aan deze bekwaamheidseis te voldoen moet de leraar primair onderwijs:

het volgende doen:

- Hij maakt contact met de kinderen en zorgt ervoor dat zij contact kunnen maken met hem en zich op hun gemak voelen.
- Hij geeft de kinderen leiding maar laat hun ook verantwoordelijkheid en geeft hun een eigen inbreng.
- Hij schept een goed klimaat voor samenwerking met de kinderen en tussen de kinderen onderling.

Deze kennis hebben:

- Hij is goed op de hoogte van communicatie- en omgangsvormen in de leefwereld van de kinderen.

- Hij is op praktisch niveau op de hoogte van communicatietheorieën, groepsdynamica en interculturele communicatie en hij vooral ook de implicaties daarvan voor zijn eigen laten en doen.

Competentie 2: Pedagogisch competent.

De leraar primair onderwijs moet de sociaal-emotionele en morele ontwikkeling van de kinderen bevorderen. Hij moet hen helpen een zelfstandig en verantwoordelijk persoon te worden. Dat is de verantwoordelijkheid van de leraar primair onderwijs en om die verantwoordelijkheid waar te kunnen maken moet de leraar pedagogisch competent zijn.

Een leraar die pedagogisch competent is, creëert een veilige leeromgeving in zijn groep en zijn lessen. Zo'n leraar zorgt ervoor dat de kinderen

- Weten dat ze erbij horen en welkom zijn
- Weten dat ze gewaardeerd worden
- Op een respectvolle manier met elkaar omgaan
- Uitgedaagd worden om verantwoordelijkheid te nemen voor elkaar
- Initiatieven kunnen nemen en zelfstandig kunnen werken.

Bekwaamheidseis bij deze competentie: de leraar primair onderwijs onderschrijft zijn pedagogische verantwoordelijkheid. Hij heeft voldoende pedagogische kennis en vaardigheid om een veilige leeromgeving tot stand te brengen waarin kinderen zich kunnen ontwikkelen tot een zelfstandig en verantwoordelijk persoon. Voor een hele klas of groep maar ook voor een individuele leerling.

En dat op een professionele, planmatige manier.

Om aan deze bekwaamheidseis te voldoen moet de leraar primair onderwijs:

Het volgende doen:

- Hij vormt zich een goed beeld van het sociale klimaat in een groep, van het individuele welbevinden van de kinderen en van de vorderingen die zij maken op het gebied van zelfstandigheid en verantwoordelijkheid.
- Hij maakt op basis daarvan een plan van aanpak of een benadering om de kinderen te begeleiden naar een veilig en harmonisch leef- en werkklimaat en om hun sociaal-emotionele en morele ontwikkeling te bevorderen
- Hij voert dat plan van aanpak of die benadering uit

- Hij evalueert dat plan van aanpak of die benadering en stelt het zonodig bij, voor de hele groep en ook voor individuele kinderen
- Hij signaleert problemen en belemmeringen in de sociaal-emotionele en morele ontwikkeling van leerlingen en stelt, eventueel samen met collega's, een passend plan van aanpak of benadering op.

Deze kennis hebben:

- Hij is vertrouwd met de leefwereld van basisschoolkinderen, hun basisbehoeften, hun verwachtingen, met de culturele bepaaldheid daarvan, en hij weet hoe hij daarmee om kan gaan
- Hij is bekend met het globale verloop van de sociaal-emotionele ontwikkeling van basisschoolkinderen, met de problemen die zich daarbij kunnen voordoen en hij weet hoe hij daarmee om kan gaan
- Hij is bekend met ontwikkelings- en opvoedingstheorieën van het jonge en oudere kind, hij is vertrouwd met verschillende opvoedingspraktijken en met de culturele bepaaldheid daarvan; dit alles met name in hun consequenties voor het onderwijs en voor zijn doen en laten als leraar
- Hij heeft kennis van processen van identiteitsvorming, zingeving en waardenontwikkeling bij het jonge en oudere kind én van de culturele bepaaldheid daarvan en hij weet welke consequenties hij hieraan moet verbinden voor zijn handelen.

Competentie 3: Vakinhoudelijk en didactisch competent.

De leraar primair onderwijs moet de kinderen helpen zich de culturele bagage eigen te maken die is samengevat in de kerndoelen voor het primair onderwijs en die elke deelnemer aan de samenleving nodig heeft om volwaardig te kunnen functioneren.

Dat is de verantwoordelijkheid van de leraar primair onderwijs en om die verantwoordelijkheid waar te kunnen maken moet de leraar vakinhoudelijk en didactisch competent zijn.

Een leraar die dat is, ontwerpt een krachtige leeromgeving in zijn groep en zijn lessen. Zo'n leraar

- Stemt de leerinhouden en ook zijn doen en laten af op de kinderen en houdt rekening met individuele verschillen

- Motiveert de kinderen voor hun leertaken, daagt hen uit om er het beste van te maken en helpt hen om ze met succes af te ronden
- Leert de kinderen leren, ook van en met elkaar, om daarmee onder andere hun zelfstandigheid te bevorderen.

Bekwaamheidseis bij deze competentie: de leraar primair onderwijs onderschrijft zijn vakinhoudelijke en didactische verantwoordelijkheid. Hij heeft voldoende kennis en vaardigheid op het gebied van de onderwijsinhouden en de didactiek om een krachtige leeromgeving tot stand te brengen waarin de kinderen zich de culturele bagage eigen kunnen maken die de maatschappij vereist.

Op een eigentijdse, professionele en planmatige manier.

Om te voldoen aan deze bekwaamheidseis moet de leraar primair onderwijs het volgende doen:

- Hij vormt zich een goed beeld van de mate waarin de kinderen de leerinhoud beheersen en van de manier waarop ze hun werk aanpakken
- Hij ontwerpt op basis daarvan (speel en) leeractiviteiten die voor de kinderen uitvoerbaar zijn en die hen aanzetten tot zelfwerkzaamheid
- Hij voert die activiteiten samen met de kinderen uit
- Hij evalueert die activiteiten en de effecten ervan en stelt ze zonedig bij, voor de hele groep maar ook voor individuele kinderen
- Hij signaleert leerproblemen en –belemmeringen en stelt, eventueel samen met collega's, een passend plan van aanpak of benadering op.

en deze kennis hebben:

- Hij beheerst de leerinhouden van de vak- en vormingsgebieden, zoals beschreven in de kerndoelen voor het primair onderwijs
- Hij kent het belang van die leerinhouden voor het dagelijks leven van basisschoolkinderen en hij weet hoe zij die leerinhouden gebruiken
- Hij is vertrouwd met de opbouw van de leerinhouden in leerlijnen en met de samenhang daartussen
- Hij heeft kennis van (onderzoeksmatig) ontwerpen van onderwijs, didactieken en didactische leermiddelen, waaronder ict

- Hij is bekend met verschillende leer- en onderwijstheorieën en onderwijsarrangementen voor het jonge en oudere kind en hij weet hoe hij die in praktijk kan brengen
- Hij is vertrouwd met hoe kinderen leren, wat hun leerbehoeften zijn, hoe hun ontwikkeling verloopt, welke problemen zich daarbij kunnen voordoen en hij weet hoe hij daar mee om kan gaan.
- Hij heeft kennis van de invloed van taalbeheersing en taalverwerving op het leren en hij weet hoe hij daar in zijn praktijk rekening mee moet houden
- Hij heeft een praktische kennis van veel voorkomende leerstoornissen en onderwijsbelemmeringen
- Hij heeft kennis van processen van identiteitsvorming, zingeving en waardenontwikkeling bij het jonge en oudere kind en van de culturele bepaaldheid daarvan en hij weet welke consequenties hij hieraan moet verbinden voor zijn handelen

Competentie 4: Organisatorisch competent.

De leraar primair onderwijs draagt zorg voor alle aspecten van klassenmanagement ten behoeve van zijn groep. Dat is de verantwoordelijkheid van de leraar primair onderwijs en om die verantwoordelijkheid waar te kunnen maken moet de leraar organisatorisch competent zijn.

Een leraar die organisatorisch competent is, zorgt voor een overzichtelijke, ordelijke, taakgerichte sfeer in zijn klas en zijn lessen. Zo'n leraar zorgt er dus voor dat de kinderen

- Weten waar ze aan toe zijn en welke ruimte ze hebben voor eigen initiatief
- Weten wat ze moeten doen, hoe en met welk doel ze dat moeten doen

Bekwaamheidseis bij deze competentie: de leraar primair onderwijs onderschrijft zijn organisatorische verantwoordelijkheid. Hij heeft voldoende organisatorische kennis en vaardigheid om in zijn klas en zijn lessen een goed leef- en werkklimaat tot stand te brengen. Overzichtelijk, ordelijk en taakgericht. In alle opzichten voor hemzelf, zijn collega's en vooral voor de kinderen helder.

En dat op een professionele, planmatige manier.

Om aan deze bekwaamheidseis te voldoen moet de leraar primair onderwijs:

het volgende doen:

- Hij hanteert op een consequente manier concrete, functionele en door de kinderen gedragen procedures en afspraken
- Hij gebruikt organisatievormen, leermiddelen en leermaterialen die leerdoelen en leeractiviteiten ondersteunen
- Hij houdt een planning aan die bij de kinderen bekend is en gaat adequaat om met tijd

Deze kennis hebben:

- Hij is bekend met die aspecten van klassenmanagement die voor zijn onderwijs relevant zijn.

Competentie 5: Competent in het samenwerken met collega's.

De leraar primair onderwijs moet ervoor zorgen dat zijn werk en dat van zijn collega's op school goed op elkaar zijn afgestemd. Hij moet ook bijdragen aan het goed functioneren van de schoolorganisatie. Dat is de verantwoordelijkheid van de leraar primair onderwijs en om die verantwoordelijkheid waar te kunnen maken moet de leraar competent zijn in het samenwerken met collega's.

Een leraar die competent is in het samenwerken met zijn collega's levert zijn bijdrage aan een goed pedagogisch en vakinhoudelijk & didactisch klimaat op zijn school, aan goede onderlinge samenwerking en aan een goede schoolorganisatie. Dat wil zeggen dat zo'n leraar

- Goed met collega's communiceert en samenwerkt
- Een constructieve bijdrage levert aan vergaderingen en andere vormen van schooloverleg en aan de werkzaamheden die moeten worden uitgevoerd om de school goed te laten functioneren
- Een bijdrage levert aan de ontwikkeling en verbetering van zijn school.

Bekwaamheidseis bij deze competentie: de leraar primair onderwijs onderschrijft zijn verantwoordelijkheid in het samenwerken met collega's. Hij heeft voldoende kennis en vaardigheden om een professionele bijdrage te leveren aan een goed pedagogisch en didactisch klimaat op zijn school, aan goede werkverhoudingen en een goede schoolorganisatie.

Om aan deze bekwaamheidseis te voldoen moet de leraar primair onderwijs:

Het volgende doen:

- Hij deel informatie die voor de voortgang van het werk van belang is, met collega's en hij maakt gebruik van de informatie die hij van collega's krijgt
- Hij levert een constructieve bijdrage aan verschillende vormen van overleg en samenwerken op school
- Hij geeft en ontvangt collegiale consultatie en intervisie
- Hij levert een (onderzoeksmatige) bijdrage aan de ontwikkeling en verbetering van zijn school

Deze kennis hebben:

- Hij is op praktisch niveau bekend met methodieken voor samenwerking en intervisie
- Hij is op praktisch niveau op de hoogte van leerlingvolgsystemen en manieren om zijn eigen werk toegankelijk te administreren
- Hij heeft enige kennis van organisatie- en bestuursvormen voor scholen in het primair onderwijs
- Hij is op de hoogte van modellen van kwaliteitszorg en methodieken voor onderwijsverbetering en schoolontwikkeling.

Competentie 6: Competent in het samenwerken met de omgeving.

De leraar primair onderwijs moet contacten onderhouden met de ouders of verzorgers van de kinderen. Hij moet er ook voor zorgen dat zijn professionele handelen en dat van anderen buiten de school goed op elkaar zijn afgestemd. Dat is de verantwoordelijkheid van de leraar primair onderwijs en om die competentie waar te kunnen maken moet de leraar competent zijn in het samenwerken met de omgeving van de school.

Een leraar die competent is in het samenwerken met de omgeving, levert in het belang van de kinderen zijn bijdrage aan een goede samenwerking met mensen en instellingen in de omgeving van de school. Dat wil zeggen dat zo'n leraar

- Goede contacten onderhoudt met de ouders of verzorgers van de kinderen
- Goede contacten onderhoudt met anderen mensen en instellingen die ook te maken hebben met de zorg voor de kinderen.

Bekwaamheidseis bij deze competentie: de leraar primair onderwijs onderschrijft zijn verantwoordelijkheid in het samenwerken met de omgeving van de school. Hij heeft

voldoende kennis en vaardigheid om goed samen te werken met mensen en instellingen die betrokken Zijn bij de zorg voor de kinderen en bij zijn school.

Om te voldoen aan deze bekwaamheidseis moet de leraar primair onderwijs:

Het volgende doen:

- Hij geeft op een professionele manier aan ouders en andere belanghebbenden informatie over de kinderen en hij gebruikt de informatie die hij van hen krijgt
- Hij neemt op een constructieve manier deel aan verschillende vormen van overleg met mensen en instellingen buiten de school
- Hij verantwoordt zijn professionele opvattingen en werkwijze met betrekking tot een leerling aan ouders en andere belanghebbenden en past in gezamenlijk overleg zonodig zijn werk met die leerling aan.

De volgende kennis hebben

- Hij is bekend met de leefwereld van ouders of verzorgers en met de culturele achtergronden van de kinderen en hij weet hoe hij daar rekening mee moet houden in zijn doen en alen als leraar
- Hij is op de hoogte van de professionele infrastructuur waar zijn school onderdeel van is.

Competentie 7: Competent in reflecteren en ontwikkeling.

De leraar primair onderwijs moet zich voortduren verder ontwikkelen en professionaliseren. Dat is zijn verantwoordelijkheid en om die verantwoordelijkheid waar te kunnen maken moet de leraar primair onderwijs competent zijn in reflectie en ontwikkeling.

Een leraar die competent is in reflectie en ontwikkeling, denkt regelmatig na over zijn beroepsopvattingen en zijn professionele bekwaamheid. Zo'n leraar streeft ernaar zijn beroepsuitoefening bij de tijd te houden en te verbeteren. Zo'n leraar

- Weet goed wat hij belangrijk vindt in zijn leraarschap en van welke waarden, normen en onderwijskundige opvattingen hij uitgaat
- Heeft een goed beeld van zijn eigen competenties, zijn sterke en zwakke kanten
- Werkt op een planmatige manier aan zijn verdere ontwikkeling
- Stemt zijn eigen ontwikkeling af op het beleid van zijn school en benut de kansen die de school biedt om zich verder te ontwikkelen.

Bekwaamheidseis bij deze competentie: de leraar primair onderwijs onderschrijft zijn verantwoordelijkheid voor zijn eigen professionele ontwikkeling. Hij onderzoekt, expliciteert en ontwikkelt zijn opvattingen over het leraarschap en zijn bekwaamheid als leraar.

Om te voldoen aan deze bekwaamheidseis moet de leraar primair onderwijs

Het volgende doen:

- Hij werkt planmatig aan de ontwikkeling van zijn bekwaamheid, op basis van een goede analyse van zijn competenties
- Hij stemt de ontwikkeling van zijn bekwaamheid af op het beleid van de school
- Hij maakt bij die ontwikkeling gebruik van informatie van kinderen en collega's en ook van collegiale hulp in de vorm van bijvoorbeeld intervisie en supervisie

Deze kennis hebben:

- Hij heeft voldoende gedragspsychologische kennis om zijn eigen gedrag en dat van anderen te begrijpen en te analyseren
- Hij is op de hoogte van de onderwijspraktijk in andere scholen voor primair onderwijs en vervolgscholen en ook van actuele ontwikkelingen op het gebied van pedagogiek, didactiek, inhouden, werkwijzen en organisatievormen in het primair onderwijs
- Hij is op de hoogte van actuele ontwikkelingen op het gebied van pedagogiek en didactiek die relevant zijn voor zijn onderwijs

Bron: <http://www.leermiddelenvo.nl/files/sblcompetenties.pdf>

Bijlage 4a Vragenlijst Engels (januari).

Je gaat een vragenlijst invullen over het vak Engels.

Er zitten meerkeuze vragen bij en open vragen.

Bij de meerkeuze vragen mag je meer dan 1 antwoord inkleuren.

Probeer zo goed mogelijk uit te leggen waarom je een antwoord gegeven hebt.

Vraag 1.

Het vak Engels vind ik:

☐ leuk

☐ niet leuk

☐ stom

☐ saai

Waarom heb je voor het antwoord gekozen?

Vraag 2.

Het vak Engels vind ik:

☐ erg moeilijk

☐ erg makkelijk

☐ een beetje moeilijk

☐ een beetje makkelijk

Waarom vind je het (een beetje) makkelijk of (een beetje) moeilijk?

Vraag 3.

Ik vind het makkelijk om Engels:

☐ na te spreken

☐ zelf te spreken

☐ te verstaan

☐ te lezen

☐ te schrijven

Waarom vind je dit juist makkelijk?

Vraag 4.

Ik vind het moeilijk om Engels:

- ☐ na te spreken
- ☐ zelf te spreken
- ☐ te verstaan
- ☐ te lezen
- ☐ te schrijven

Waarom vind je dit juist moeilijk?

Vraag 5.

In het werkboek werken vind ik:

- ☐ leuk
- ☐ niet leuk
- ☐ moeilijk
- ☐ makkelijk

Waarom vind je dit?

Vraag 6.

Ik zou best wel huiswerk mee willen krijgen voor Engels.

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Waarom wel of niet?

Vraag 7.

Ik zou Engels vaker bij Eigen Werk willen doen.

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Waarom wel of niet?

Vraag 8.

Hoe zou Engels voor jou nog beter kunnen gaan?

☐ door veel na te spreken

☐ door veel oefeningen in het werkboek te maken

☐ door Engelse programma's te kijken

☐ door Engels op de computer te oefenen

☐ door veel met plaatjes te werken

☐ door tijdens de Engelse les nog meer Engels te spreken

☐ door thuis te oefenen

☐ door het te oefenen bij Eigen Werk

☐ door .....

☐ door .....

Bijlage 4b Vragenlijst Engels (maart).

Je gaat weer een vragenlijst invullen over het vak Engels.

Het gaat over de lessen die ik (juf Anneke) gegeven heb.

Er zijn meerkeuzevragen en open vragen.

Bij de meerkeuzevragen mag je meerdere rondjes inkleuren of zelf een antwoord bedenken.

Probeer zo goed mogelijk uit te leggen waarom je een antwoord gegeven hebt.

Vraag 1:

De juf heeft meer Engels gesproken tijdens de les, dit vond ik:

☐ fijn

☐ moeilijk

☐ leerzaam

☐ leuk

☐ .....

Waarom heb je voor het antwoord gekozen?

Vraag 2:

We hebben vaak woordjes geoefend met plaatjes op het bord, dit vond ik:

☐ leuk

☐ moeilijk

☐ fijn

☐ leerzaam

☐ makkelijk

☐ .....

Waarom heb je voor het antwoord gekozen?

Vraag 3:

We hebben regelmatig oefeningen gedaan waarbij je iets moest uitbeelden (bijv. touch your knee, raak je knie aan)

Deze oefeningen vond ik:

☐ moeilijk

☐ makkelijk

☐ leuk

☐ fijn

☐ leerzaam

0 .....

Waarom heb je voor het antwoord gekozen?

Vraag 4:

Ook hebben we een paar afleveringen van What's up gekeken.

Deze afleveringen vond ik:

0 leuk om te kijken

0 moeilijk te verstaan

0 makkelijk te verstaan

0 leerzaam om te kijken

0 .....

Vraag 5:

Wat vind je nu van het vak Engels?

0 leuk

0 niet leuk

0 stom

0 saai

0 .....

Vond je het makkelijker op deze manier?

Waarom?

Heb je ook meer geleerd?

Hoe komt dat?

Vind je dat je nu beter bent geworden in Engels?

Waarom?

Bijlage 5. Groepsoverzicht Engels

naam	groep	TIQ	VIQ	PIQ	diagnose	LGF	DL	Laatste Toets	Niveau	DLE	LQ	verwLQ	Werktn	Uitstroom	opmerkingen
MB	KN	112	109	113	0		48	nvt	----- B-	54	117%	122%	level 1	LWOO g/t VMBO g/t	Heeft al Engels gehad, dus basiskennis. Schrijven lastig omdat hij het bijna nooit doet. Wil naspreken en vaker Engels doen. tijdens de les meer Engels spreken.
AM	KN	82	87	80	-	-	58	nvt	----- C	39	70%	62%	level 1	LWOO bb	Vindt Engels leuk. Schrijven moeilijk omdat je het anders schrijft dan dat je het spreekt/hoort. Wil veel naspreken en Engels bij Eigen Werk.
RO	KN	81	86	80	0	-	48	nvt	----- C	39	85%	60%	level 1	LWOO g/t VMBO g/t	Vindt Engels leuk, kijkt Engelse films, vindt dat hij het al goed kan. Schrijven moeilijk, kent de woorden niet. Wil vooral veel oefenen.
BB	KN	90	88	95	307 299	cluster4	58	nvt	-----C--- -	30	54%	78%	level 1	LWOO bb LWOO kb	Vindt Engels leuk, kent mensen die Engels spreken, kan het zelf ook al. Wil veel oefenen, naspreken, opdrachten maken.
LD	KN	78	85	76	-	-	48	nvt	C----- -	24	52%	55%	level 1	LWOO bb	Vindt Engels leuk en saai, kan het nog niet zo goed. Schrijven moeilijk, anders schrijven dan lezen. Veel naspreken, oefenen in werkboek en Engelse films kijken.
WH	KN	83	97	72	-	-	48	nvt	---C----- -	22	48%	63%	level 1	LWOO bb	Vindt Engels leuk en saai, kan het nog niet zo goed. Wil thuis oefenen, maar ook veel naspreken van de juf, want dat vindt hij fijn. Wil graag Engels leren.
SV	KN	87	83	95	314 299	-	58	nvt	----- C	29	52%	72%	level 1	VSO	Vindt Engels leuk, moeilijk en saai, kan het nog niet goed. Moeilijk om uit te spreken. Wil vooral veel naspreken.
JB	KN	101	102	99	315	-	48	nvt	-----C- -	23	50%	102%	level 1	LWOO g/t VMBO g/t	Vindt Engels soms leuk, soms saai, heeft geen zin. Vindt lezen (je zegt het soms anders) en spreken moeilijk. Wil meer oefenen en opdrachten maken.

DF	KN	89	83	99	315	-	48	nvt	----- D	20	43%	77%	level 1	LWOO bb	Vindt Engels leuk, maar heel moeilijk, je schrijft het anders dan je zegt. Weet nog niet hoe Engels voor haar beter zou kunnen gaan.
MM	KN	85	87	86	314	-	48	nvt	----- D--	23	50%	67%	level 1	LWOO bb	Vindt Engels stom, is moeilijk, vooral lezen en schrijven. Vindt het fijn om na te spreken, dan weet hij het gelijk.
RP	KN	97	98	96	-	-	58	nvt	---C----- -	25	45%	92%	level 1	LWOO kb LWOO g/t	Vindt Engels leuk. Praten en verstaan is makkelijk, schrijven is wel lastig, haalt de letters door elkaar. Wil Engels bij Eigen Werk.
MS	KN	84	83	89	-	-	48	nvt	----- C	24	52%	65%	level 1	LWOO bb	Vindt Engels saai omdat ze het niet goed kan. Vindt eigenlijk alles moeilijk. Zou wel huiswerk willen (wil laten zien dat ze het kan). Naspreken vindt ze fijn.
ET	KN	88	87	92	-	-	48		----- D--	23	50%	75%	level 1	Praktijk LWOO bb	Vindt Engels saai omdat ze het moeilijk vindt (lezen (uitspraak), spreken, schrijven), Naspreken vindt ze fijn. Zou wel huiswerk willen. Wil graag opdrachten samen doen.
GM	KN	96	91	104	0 307	-	48		---D---- --	11	24%	90%	level 1	LWOO bb	Vindt Engels leuk. Lezen en schrijven moeilijk (je schrijft het anders dan je zegt/hoort). Wil graag op de computer oefenen. Vindt naspreken erg fijn.
LS	KN	89	90	92	315	-	48		----- D	20	43%	77%	level 1	LWOO bb	Vindt Engels niet echt leuk, kan het al (heeft op internationale school gezeten), is makkelijk voor hem. Vindt schrijven wel lastig omdat je het anders hoort. Wil meer Engels spreken in de les en programma's kijken.
GS	KN	101	94	110	314 315 315	-	48		----- C	14	30%	102%	level 1	LWOO g/t	Vindt Engels leuk (wil piloot worden), vindt lezen en schrijven moeilijk, naspreken makkelijk, wil zo ook veel oefenen.

Bijlage 6 Vrije observatie.

Observator: Anneke Spooren

Aandachtspunt: (inter)actie tijdens de les				
Datum	Welke situatie	Wie	Wat zag ik	Mijn interpretaties
24-1-12	Eerste observatie, les volgens methode.	J,D,G	J steekt geregeld zijn vinger op om een antwoord te geven. Komt moeilijk uit zijn woorden, duurt even voor er een goed antwoord komt. Heeft hulp nodig bij de uitspraak (one ipv wan). Daarna; 'oja'. D steekt ook regelmatig haar vinger op. Antwoorden zijn vaak niet goed, of ze weet niet meer wat ze wil zeggen. G steekt zijn vinger niet 1 keer op. Wanneer hij toch een beurt krijgt, zegt hij vrijwel meteen dat hij het niet weet.	J doet goed mee met de les. Wil graag een antwoord geven, maar heeft problemen met de uitspraak. D zet zich ook goed in, maar het is de vraag of ze ook echt een antwoord weet of dat ze haar vinger zomaar opsteekt. Uitspreken van woorden is erg moeilijk. Het lijkt of G geen zin heeft in de les. Maar weinig betrokken. Kan hij het niet, of denkt hij dat hij het niet kan?
31-1-12	Oefening woordenschat	J,D,G	J steekt zijn vinger op bij het plaatje 'oog' en kan dan een goed antwoord geven. Steekt daarna nog een aantal keer zijn vinger op. D steekt haar vinger op bij het plaatje 'aap', maar kan het antwoord niet geven, weet het niet meer. Daarna steekt ze haar vinger niet meer op. G steekt de hele oefening zijn vinger niet op. Als hij een beurt krijgt, zegt hij dat hij het niet weet.	J doet weer actief mee met de les. Doet echt zijn best. Omdat hij aan mijn bureau zit, hoor ik hem geregeld een antwoord mompelen. Het valt dan op dat de uitspraak niet altijd goed is (èr ipv ear). D was wat meer afwachtend vandaag. Nog steeds twijfels of ze het antwoord wel echt weet of zo snel vergeet? Bij G nog geen verandering t.o.v de vorige les. N.B. Mogelijk een gesprekje met D en G om te achterhalen waar ze tegenaan lopen tijdens de les!
1-2-12	Oefening woordenschat	J,D,G	J,D en G zijn afwachtend, steken hun vinger bijna niet op, J en D doen dit wel bij de getallen. Ze geven allebei 2 keer een goed antwoord. G steekt ook hier zijn vinger niet op. Wanneer hij een beurt krijgt, geeft hij wel een goed antwoord (getallen, 12).	Het valt op dat ze vandaag alle drie wat afwachtend zijn. Toch blijkt dat J en D de getallen al vrij aardig kennen (Job spreekt nu 1 wel goed uit). En D geeft zelfs goede antwoorden. Ze leek ook helemaal trots daarna (grote lach op haar gezicht). Bij G kan ik nog niet ontdekken of hij blij was dat hij een goed antwoord gegeven had ondanks dat hij hier een compliment voor kreeg.
7-2-12	Oefeningen uit het werkboek en doe-oefeningen.	J,D,G	Bij de doe-oefeningen houden J en D andere leerlingen uit de klas in de gaten, kijken wat zij doen en doen het dan na. G reageert vrijwel meteen na de gegeven opdracht	De doe-oefeningen zijn nog moeilijk voor J en D. Ze kijken echt bij de andere leerlingen wat zij doen. Onzekerheid of weten ze het echt niet? Opvallend hier dat G wel meteen reageert op de opdracht.

			Bij de oefening in het werkboek (woordzoeker) vraagt J als eerste of hij met iemand samen mag doen. Vervolgens willen andere leerlingen dit ook, waardoor D en G ook iemand vinden om mee samen te werken. J werkt samen met een leerlingen die ook niet sterk is in lezen en krijgt daardoor deze opdracht niet af, ondanks er actief mee bezig te zijn geweest. Wil hem zelf graag nog een keer afmaken tijdens Eigen Werk. Dit mag. D en G hebben hun werk wel af. G werkt actief, ik zie hem overleggen en de andere leerling helpen.	Hij lijkt goed te verstaan en begrijpen wat hij moet doen. De woordzoeker bleek moeilijk voor deze leerlingen. Leuk dat er zelf wordt bedacht om samen te werken en daar zo actief gebruik van wordt gemaakt. Er is door alle leerlingen (niet alleen deze 3) goed en actief gewerkt.
14-2-12	Oefening woordenschat + aflevering What's up	D, G	D steekt weer geregeld haar vinger op tijdens de woordenschat oefening. Ze krijgt 2 keer een beurt en geeft 2 keer een goed antwoord. G steekt nu ook regelmatig zijn vinger op. Krijgt 3 beurten en geeft 3 keer een goed antwoord. Hij krijgt hier complimenten voor. De aflevering van What's up wordt enkele keren stil gezet om te vertalen. G kan goed uitleggen waar de aflevering over gaat. D steekt haar vinger hier niet op om te vertalen.	De woordenschat oefening gaat steeds beter. D geeft goede antwoorden en geniet van de complimentjes. Het valt op dat G nu ook actiever mee doet en goede antwoorden geeft. Hij laat niet echt blijken dat hij hier dan ook trots op is. Dat doet hij wel bij de uitleg van de aflevering What's up. Hij lijkt het erg fijn te vinden dat hij het goed kan verstaan en dit kan uitleggen. D houdt zich hier afzijdig. Het is de vraag of zij het goed kan volgen.
28-2-12	Oefening woordenschat, doe-oefeningen + aflevering what's up	J,D,G	J en G geven goede antwoorden bij de woordenschat oefening. D geeft ook een antwoord maar spreekt het verkeerd uit, na wat hulp van mij weet ze het weer. J reageert vlot bij de herhaling van de doe-oefening, ik zie het niet naar andere leerlingen kijken. Bij de uitbreiding (stand behind your chair) doet hij dit weer wel. D kijkt bij de herhaling nog geregeld naar andere leerlingen, maar weet er een paar ook zo (touch your knee, head). Bij de uitbreiding kijkt ze iedere keer naar andere leerlingen en reageert pas als zij dat doen. G reageert weer vlot. Kijkt een paar keer naar andere leerlingen bij de uitbreiding.	G doet duidelijk actiever mee met deze oefening. Hij geeft goede antwoorden. Het valt wel op dat hij zijn vinger alleen opsteekt wanneer hij het antwoord zeker weet, bij twijfel doet hij dit niet (bij een onverwachte beurt bleek dat hij het antwoord toch wist). Ook J geeft goede antwoorden. Soms lijkt hij wat onzeker, is voorzichtig terwijl hij het wel weet. D blijft moeite houden met deze oefening, maar doet wel ontzettend haar best en met wat hulp komt ze er ook wel uit. De doe-oefeningen blijven lastig voor D, ook hier heeft ze veel hulp nodig (kijken naar andere leerlingen). Ze heeft niet zo heel veel onthouden van de vorige keer. J duidelijk wel, hij reageerde al een aantal keer erg vlot, zonder bij anderen te kijken. Bij nieuwe woorden/oefeningen doet hij dit weer wel. Waarschijnlijk

				(her)kent hij deze woorden nog niet. G gaat deze oefening wel weer goed af. Alleen bij de uitbreiding kijkt hij een paar keer naar andere leerlingen. De rest weet hij erg vlot.
7-3-12	Toets Unit D	J,D,G	De woorden uit deze unit zijn nog kort mondeling herhaald. J,D en G starten vlot met de toets. J heeft al snel vragen over de schrijfwijze van woorden. De juf vraagt naar het Engelse antwoord, J weet dit. Mag hierna het woord opzoeken in het werkboek en opschrijven. Ook D en G hebben moeite met het schrijven van de woorden. Ik ga op dezelfde manier te werk als met J. G kan de antwoorden vrij vlot geven. D heeft duidelijk meer hulp nodig. Pas als woorden half voorgezegd worden, kan zij het woord afmaken.	De schrijfwijze van woorden is de afgelopen weken niet extra geoefend. Het is dus ergens logisch dat deze leerlingen (en ook andere leerlingen) hier moeite mee hebben. Bij J en G gaat het voornamelijk om het schrijven, de antwoorden weten ze wel. Zij maken hun toets dan ook foutloos (na het opzoeken van de woorden) D heeft ook nog moeite met het mondeling geven van het juiste antwoord, heeft hier echt nog veel hulp bij nodig. Toch blijft ze wel de hele les goed haar best doen en geeft ze het niet op. Opvallend dat zij ondanks het opzoeken van de woorden, toch nog schrijffouten maakt (draait letters om).

Bijlage 7. Semigestructureerd interview met D en G.

Het interview heb ik 15 februari afgenomen. Hieronder de uitwerking.

Semigestructureerd interview met D.

Hoe gaat het nu bij Engels?

Het gaat best goed bij Engels. Ze vindt het wel echt moeilijk, het spreken, luisteren en veel oefeningen in het werkboek.

Hoe vind je de oefeningen (plaatjes, doe-oefeningen)?

De oefeningen vindt ze leuk, maar wel moeilijk. Het lukt haar niet goed om de woorden te onthouden.

Welke vind je makkelijk/moeilijk?

Ze vindt eigenlijk alle oefeningen moeilijk, maar vindt wel dat ze iets beter wordt in de oefening met de plaatjes.

Ze vindt het vooral lastig om de opdrachten te verstaan. Ze vindt het ook moeilijk als er veel Engels wordt gesproken tijdens de les, ze weet dan vaak niet waar het over gaat.

Vind je het spannend om een antwoord te geven?

Ze vindt het niet spannend om een antwoord te geven. Als ik vraag hoe het komt dat ze vaak niet meer weet wat ze wil zeggen, kan ze niet goed aangeven waarom dit is. Bij doorvragen zegt ze dat ze wel vaker vergeet wat ze wil zeggen. Ze denkt dan aan zoveel andere dingen dat ze eigenlijk niet meer weet wat de vraag was en het antwoord daarop.

Wat zou jou tijdens de les kunnen helpen waardoor het makkelijker wordt?

In eerste instantie weet ze niet wat haar zou kunnen helpen. We hebben het er samen even over en bedenken dat het fijn zou zijn als er wat meer wordt vertaald wanneer er veel Engels gesproken wordt. We spreken meteen af dat ze haar vinger opsteekt als ik dit vergeet. Zelf geeft ze aan dat ze het fijn vindt om woorden na te spreken (net als van de cd bij het werkboek), ze kan dan goed horen hoe het moet.

Vind je Engels nog leuk?

D vindt Engels kei leuk, maar wel echt moeilijk. Ze wil er wel graag beter in worden.

Ik geef aan dat ik het superknap vindt dat ze zo haar best doet tijdens de les, ondanks dat ze het wel erg moeilijk vindt.

Hierna gaat ze met een lach op haar gezicht terug naar de klas.

Semigestructureerd interview met G.

Hoe gaat het nu bij Engels?

G geeft aan dat het wel gaat bij Engels. Als ik zeg dat hij niet heel enthousiast klinkt, begint hij te lachen. Hij zegt dan niet altijd zin te hebben in de les, maar kan niet aangeven waarom.

Hoe vind je de oefeningen?

De oefeningen vindt hij leuk. Die met de plaatjes ziet er leuk uit. Als ik hem vraag waarom hij niet zo vaak zijn vinger opsteekt bij deze oefening, zegt hij dat hij het

antwoord niet altijd zeker weet. Het blijkt dat hij niet heel zeker is van zijn uitspraak. Hij durft het dan niet, omdat hij bang is dat anderen hierom zouden lachen.

Welke vind je makkelijk/moeilijk?

De doe-oefeningen vindt hij makkelijk tot nu toe. Hij kan het allemaal goed verstaan. Als ik vraag hoe dit komt, zegt hij dat hij thuis vaak Engelse programma's en films kijkt, dit deed hij al toen hij jong (!) was. De ondertiteling gaat vaak te snel, dus ging het gewoon zo volgens hem.

Vind je het spannend om een antwoord te geven?

Ja, want soms is hij bang dat anderen om hem zullen lachen wanneer hij een fout antwoord geeft.

Wat zou jou tijdens de les kunnen helpen waardoor het makkelijker wordt?

De oefening met de plaatjes (woordenschat) wil hij vaker doen omdat hij hier beter in wil worden. Hij zou dit zelfs wel thuis met zijn ouders willen oefenen. Ik vertel hem dat ik hier over na zal denken.

Vind je Engels nog leuk?

Meestal wel, hij wil het graag leren spreken omdat hij later piloot zou willen worden. Soms vindt hij het niet zo leuk omdat hij dan geen goede dag heeft (heeft dan ook geen zin in de andere lessen).

Ik vertel hem dat ik het een fijn gesprek vond waarin hij heel eerlijk is geweest.

Bijlage 8. Logboek onderzoek.

Datum	Wat gedaan?	Hoe is dat gegaan?
Di 24 januari	Vragenlijst afgenomen bij de leerlingen. Uitgelegd wat de bedoeling is. Nadruk gelegd op open vragen. Leerlingen geholpen daar waar vragen waren.	De leerlingen hebben erg serieus aan de vragen gewerkt. Ze hebben hier zeker 20 minuten voor nodig gehad, sommige zelfs langer.
Di 24 januari	Klassikale uitleg van het programma Brainpop. In te zetten tijdens 'eigen werk'.	Leerlingen waren erg enthousiast. ICT-lokaal was bij toeval vrij, dus alle kinderen hebben de eerste les al kunnen oefenen. Kunnen de volgende keer zelfstandig verder met de volgende les. Helaas duurde de proeflicentie maar een week waardoor de leerlingen vaak niet meer dan 1 keer hebben kunnen oefenen. Licentie opnieuw aanvragen met ander e-mailadres was geen optie omdat de gebruikersnaam en wachtwoord dan steeds veranderen. Dit is voor deze leerlingen niet te doen.
Di 31 januari	Aan de hand van plaatjes in een powerpoint de leerlingen de Engelse benaming laten noemen. Dit ter uitbreiding van de woordenschat. (nu beperkt tot 'lichaamsdelen' en 'dieren'. Dit zal ik komende week herhalen wanneer er tijd over is en uitbreiden met woorden die eerder al aan bod kwamen (getallen, dagen van de week, het weer).	De leerlingen deden actief mee. Ze vonden het erg leuk, wilden dit vaker doen. Voor een aantal leerlingen was het moeilijk om de Engelse benaming te vinden. De dyslectische leerlingen waren wat afwachtend, hadden ook nog echt moeite met uitspraak. Probeerden het wel!
Wo 1 februari	Powerpoint woordenschat uitgebreid met de bovenstaande woorden. Behandeld toen er zo'n 10 minuten over waren.	Weer goed meegedaan. Valt wel op dat een aantal leerlingen achterblijven, echt niet veel meer weten. Getallen worden goed uitgesproken. Dagen van de week vooral problemen met donderdag en dinsdag. Het weer bleek ook nog lastig.
Vrij 3 februari	Woordenschat nogmaals herhaald.	Leerlingen deden enthousiast mee. Zelfde leerlingen blijven afwachtend (o.a. 2 dyslectische leerlingen) 1 dyslectische leerling is erg enthousiast en wil graag een woord zeggen, maar blijkt nog veel problemen te hebben met de uitspraak. Enkele leerlingen geven aan zelf nog wel meer woorden te weten die bij de thema's passen. Ik heb beloofd dat ik hier een volgende keer op terug zal komen. Leuk dat leerlingen dit zelf aangeven!!
Di 7 februari.	Tijdens de les gewerkt met het werkboek. Veel Engels gesproken. Opdrachten gegeven in het Engels, ook opdrachten die helemaal los stonden van de les. (boeken uitdelen, deur dicht doen, loop naar raam, ga naar de kast). Doe-oefeningen gedaan (touch your knee, touch your head enz.)	De leerlingen blijven enthousiast. Sommige opdrachten waren moeilijk te begrijpen (walk to the window), toch kwamen ze er samen vaak wel uit met hulp van elkaar. Ook dit soort opdrachten zal ik de komende week uit gaan breiden en nog moeilijker maken.

	Oefeningen in het werkboek gemaakt (woordzoeker e.d.)	De opdrachten in het werkboek gingen goed. Sommige leerlingen vonden het prettig om samen te werken. Valt wel op dat dyslectische leerlingen en leeszwakke leerlingen veel problemen hadden bij het zoeken van de woorden in de woordzoeker (is het onthouden van het woord moeilijk?)
Ma 13 februari. (19.30-22.00)	Training Kurzweil (verzorgt door Lexima). In eerste instantie om in te zetten voor het vakgebied Nederlandse taal, maar er zijn ook mogelijkheden om het in te zetten bij de Engelse les. Dit kan zowel tijdens de les als tijdens 'eigen werk'. De training bestond uit het vooral vaardig worden in het programma.	Dit was een prettige training. Het programma biedt zeker veel mogelijkheden om ook in te zetten tijdens de Engelse les. Woorden die getypt worden, worden meteen hardop gelezen, dus een leerling krijgt directe feedback. Ook is het mogelijk om Engelse teksten of woordjes voor te laten lezen. Komende weken ga ik nog bekijken hoe ik dit praktisch in kan zetten tijdens de les en mogelijk tijdens eigen werk.
Di 14 februari	Woordenschat herhaald + aangevuld met woorden die ze zelf kennen. Aflevering What's up gekeken.	De woorden worden steeds beter uitgesproken door de leerlingen. Dagen van de week en het weer gaan nu ook vlotter. Leerlingen die eerste een beetje afwachtend waren, steken nu ook hun vinger op. Woordenlijst is behoorlijk aangevuld met woorden die de leerlingen zelf al kenden. Vooral getallen blijken al ver gekend te worden. Aflevering What's up regelmatig stilgezet om te vertalen. De leerlingen kunnen dit zelf ook goed! Kunnen in grote lijnen het verhaal goed volgen.
Wo 15 februari	Semigestructureerd interview bij D en G afgenomen.	Ik heb D en G ieder apart gesproken. Ze waren erg open tijdens het gesprek. Bij D heb ik wat meer door moeten vragen omdat zij niet overal een duidelijk antwoord op kon geven, wist het vaak niet. Daarna kwamen we er toch nog achter waar het probleem nu zit. Bij G ging dit allemaal wat vlotter.
Di 28 februari	Woordenschat herhaald. Doe-oefeningen gedaan en uitgebreid (stand behind your chair, put a book on your table etc.) 2 oefeningen in het werkboek gemaakt. Aflevering What's up gekeken	Zie bovenstaande opmerkingen over woordenschat (14-2). Er is een echte vooruitgang te zien. Het lijkt of de afwachtende leerlingen steeds zekerder worden. Er worden vlot goede antwoorden gegeven. De doe-oefeningen waren vrij pittig. Kinderen kijken veel naar elkaar en komen er zo toch wel achter wat er bedoeld wordt. Dit ga ik deze week vaker herhalen zodat bepaalde woorden (chair, table, book enz.) beter onthouden worden. What's up weer op dezelfde manier behandeld. Steeds langere stukken laten draaien en dan pas beeld stil gezet.
Di 7 maart	Toets van Unit D. Nog even kort de woorden herhaald uit deze Unit.	De toets is goed gemaakt. Weinig fouten over het algemeen. Wel blijkt dat de dyslectische leerlingen moeite houden met het schrijven (dit is dan ook niet extra geoefend). Ik heb gecontroleerd of ze wel het antwoord wisten dat ingevuld moest worden. Dit wisten ze vaak wel, D blijkt hier wel meer moeite mee te hebben. G en J noemen de

		antwoorden zo op. Daarna mochten ze van mij het woord opzoeken en alsnog opschrijven.
Di 13 maart	Geen les Engels in verband met toetsweek.	
Vrij 16 maart	Opnieuw een vragenlijst afgenomen bij de leerlingen. Eerst instructie en nadrukkelijk gevraagd om de open vragen ze goed mogelijk in te vullen en uit te leggen.	Er is weer serieus gewerkt door de leerlingen. Ze hebben er hun tijd voor genomen.

